

Onsdagen den 9 April 1873.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades protokollet för den 1 dennes.

Fortsattes föredragningen af Stats-Utskottets Utlåtande N:o 10, angående regleringen af utgifterna under Riksstatens Åttonde hufvudtitel.

15:de punkten.

Herr Kuylenstjerna anförde skriftligen:

Som jag icke kan biträda det slut, hvartill Stats-Utskottet kommit, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående Skara veterinärrättning, ber jag få framlägga några skäl för en motsatt mening; men jag anser mig först böra framhålla huru, efter min förmening, det Kongl. förslaget *nu* tillkommit. Den 20 Juni 1855 utfärdades för Skara veterinärrättning ett provisoriskt reglemente, afsedt att gälla på försök under 3 år; men oaktadt reglementsförslag från styrelsen afgifvits, har det fortvarit tills förlidet år. Enligt detta var inrättningens *ändamål* att meddela undervisning i veterinärvetenskapen och bilda skickliga hofslagare för landsortens behof.

Afgångsexamen skulle omfatta de kunskaper som erfordras för utöfning af hofslagareyrket. § 10 föreskrifver dock att undervisningen skall omfatta jemte hofbeslagsläran och ytterläran, äfven naturläran och naturalhistorien, anatomi och fysiologi, läran om husdjurens afvel, vård och skötsel, deras sjukdomar samt dessas igenkännande, behandling, botande och förekommande med särskildt afseende för hästen och hornboskapen, läran om läkemedlen och deras beredning samt i § 11 att vid inrättningen skall finnas en trädgård för undervisning i botanik samt odling af medicinal- och foderväxter, anatomisal, museum och bibliotek, laboratorium, apotek, instruktions-smedja och sjukstallar — de finnas ock, alla i fullkomligt skick, utom smedjan, som är liten och föga tidsenlig. Men då inrättningens

ändamål är att meddela undervisning i veterinärvetenskapen och bilda skickliga hofslagare för landsortens behof samt benämningen hofslagare gällt lika med befattningen sqvadronshästläkare, så har elevernas mål ej stannat vid konsten att sko hästar, som ingalunda är *lön* för det 4-åriga mödosamma arbetet, med inhemtande af den mångsidiga undervisningen, som läroverket har skyldighet att meddela, *utan* sträfvat derhän att få gagna som veterinärläkare. Ända intill 1872. eller förlidet år, hafva de från Skara utexaminerade elever, som hos Kongl. Maj:t derom gjort ansökan, erhållit legitimation såsom djurläkare. De elever, som sistnämnde år sökte samma förmån, erhöles afslag, emedan de hade sämre förstudier, då studentexamen ej erfordrades i Skara såsom i Stockholm för vinnande af inträde vid läroverket. Efter detta afslag sökte samtliga eleverna vid vårterminens slut i sistlidne Juni entledigande från inrättningen, hvars verksamhet som läroanstalt derigenom upphörde. Denna tilldragelse, som blef ganska hastigt inom orten bekant, torde hafva gifvit anledning till, att vid det landtbruksmöte, som i förliden Augusti månad hölls i Wenersborg med en stor del af Vestra Sveriges landtbrukare, framhölls och förordades bibehållandet och utvidgandet af Skara veterinärrättning. I samma syfte har ock Skaraborgs läns landsting gjort underdånig framställning. 1872 års revisorer hafva äfven ansett sig böra framhålla vigten af denna organisationsfrågas snara lösning. Herr Departements-chefens aktgifvande på dessa omständigheter, har ej kunnat annat än framkalla en stor allmänhets tacksamhet för den underdåniga framställningen till det Kongl. förslaget om *likställighet* emellan veterinär-institutet här och inrättningen uti Skara, men jag beklagar att det rönt ett så oblidt öde i Stats-Utskottet. Det är kostnaden, som i främsta rummet af Stats-Utskottet framhålles såsom skäl för afstyrkandet. Det är 9,000 R:dr ärligen, högst 11,000, som organisationsförändringen skulle medtaga, hvilka belopp, efter nuvarande pris motsvara värdet af 18 à 22 stycken hästar, som insigtsfulle veterinärläkare, utgångne från Skara, lätteligen blifva i tillfälle att rädda från en förtidig död. Det är äfven 10,000 R:dr för en gång, som begäres för uppförande af en smedja med inventarier samt kolbod m. m. Skaraborgs läns hushållningssällskap har såsom bidrag gifvit 2,000 R:dr till samma smedja. Saknaden af en fullgod smedja har isynnerhet vid ett tillfälle känts obehaglig, då Landtbruks-akademien afgaf ett förslag om elevers sändande till Skara för att inhemta hofbeslagskonsten, och man då för utrymmets skull ej kunde taga emot dem. Då det är fråga om kostnaden för ett veterinärläroverk, hvilket i allmänhet är ganska dyrbart, måtte man väl ej hafva skäl anse hvad som nu är begärdt för *mycket* och om än *ett* läroverk inom Sverige kunde vara tillräckligt, hemställer jag dock, om ej två äro bättre, helst då det ifrågasvarande kan erhållas för så godt pris samt blifva förlagdt i en ort, der tillgången på praktik bland hornboskap, får och svin, förutom hästar och hundar, är ganska stor; der man för närvarande har särdeles goda lärarekrafter samt en nitisk och kraftfull föreståndare, goda och tillräckliga boningshus, lärosalar, stallar o. s. v. För eleverna är lefnadskostnaden jämförelsevis billig, hvarjemte mycken enkelhet råder uti sammanlefnaden, hvilket allt kan vara ganska

nyttigt för de unge män, som der hemta sin uppfostran till ett yrke, som ej ännu har någon lysande ställning att bjuda på, och till hvars utöfvande fordras kraftfulla, praktiska män, som ej sky besväret eller finna mödan tung. Fina vanor samt tycke för bekvämlighet är dem till hinder vid utöfningen af deras kall. Utskottet har icke förbi-sett förmånen af ädel täflan tvänne veterinärläroverk emellan; men männe ej denna har högre värde än den ifrågasatta kostnaden och derfore har rätt att mera framhållas. Utskottet har omnämnt elev-antalet vid båda läroverken och förmodligen ansett det vid Skara lågt. då der endast var 11; men perioden, slutet af vårterminen 1872, var just den då, såsom förut nämnts, eleverna sökte sig ifrån Skara och hvad förinnan ingen hade lust komma dit af anförda skäl. Under läsåret från 1871 års hösttermin till midsommarn 1872, funnos 15 veterinärelever och 6 smedslärlingar. Dessutom undervisades 12 gårds- eller bysmeder i hofbeslagskonsten. Det är ej ensamt instruk-tionssmeden som häruti undervisar, utan ock någon af lärarne för sjukbeslagets skull. Behofvet af veterinärläkare är stort, och derige-nom att kreaturen tilltaga i dyrhet, är hvarje landtman angelägen, då någon sjukdom påkommer bland hans husdjur, att anlita den i behandlingen insigtsfulle om hjälp.

Jag tror, att minst en veterinär snart kan vinna anställning inom hvarje härad på landet och möjligen en uti hvarje stad; dessutom tror jag, att mången ung man, som egnat sig åt jordbruk, med begärlighet skall söka inhenta veterinära studier, blott tillfälle dertill gifves för billigt pris; således komma nog ej tvänne läroverk att sakna elever.

Skulle nu ej Kongl. Maj:ts förslag i detta hänseende hos repre-sentationen vinna framgång, så har Skara veterinärrättning visserli-gen ett förliden höst utgifvet provisoriskt reglemente, innehållande att afgangsexamen skall omfatta alla vid läroanstalten inhemtade kunskapsämnen, samt att elev, som med godkända kunskaper blifvit utexaminerad, må ega att från apotek utbekomma de för djurläkare-kallets utöfning erforderliga läkemedel, deribland äfven häftigt verkande, samt att under tillfälliga tjänsteförrättningar tillhandahålla läkemedel för sjuka husdjur, mot vilkor, att fordringarne för inträde vid läroverket varda erforderligen skärpta och uttryckligen bestämda; men på det sättet skulle inom landet tvänne slag af djurläkare upp-stå, hvilket visserligen ej vore nyttigt, då en nödig samverkan för veterinärväsendets upprätthållande i anseende och skicklighet ej egde rum. Grundläggaren af veterinärbildningen i Sverige. Professor Hern-quist, hvilken för jemnt 100 år sedan synnerligast blef uppmärksam-mad under en farsot, der han lyckligt uppträdde och botade statens dyrbara djur å Strömsholm och Kungsör, han, som, efter 34 års verksamhet såsom lärare, till "artis veterinarii" "huset" i Skara skänkt största delen af sin betydliga förmögenhet, har slättingar, som ej skola underlåta att, för den händelse veterinärrättningen der upp-hör, söka återvinna hela testamentet.

Skulle Skara veterinärrättning härefter reduceras till en skola, der man inhentar hofbeslagskonsten och der en mängd elever med kort omsättningstid skulle vinna anställning, får jag nämna, att i

Skara ej finnes mera än omkring 90 hästar samt att man ej gerna utställer sina djur till behandling af ovana händer, hvilket deraf skulle blifva en följd. Professor Hernquist har i sitt testamente satt, för att göra sin institution fast, landshöfdingen i länet och biskopen i stiftet samt lagmannen i orten såsom ordförande och ledamöter i Styrelsen och såsom väktare öfver testamentets efterlefnad. Ingen af de båda förnämnda hafva här tillfälle att uttrycka sitt varma intresse för bibehållande och utvidgandet af ett läroverk, som så länge och i allmänhet väl gagnat landet. Lagmannen är indragen, och om ej Kammaren täcks bifalla Kongl. Maj:ts proposition i detta ärende, är tyvärr troligt att hela inrättningen går samma väg som lagmannen.

Jag får den äran anhålla om proposition på bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Hallin: I Utskottets betänkande erkännes fördelen för veterinärundervisningen af att en vetenskaplig täflan eger rum mellan tvänne läroverk, men Utskottet har ej kunnat tilldela denna fördel en sådan betydelse, att till följd deraf Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning bör bifallas. Utskottet hemtar skäl för sin afstyrkan af det ringa antal personer, som egna sig åt veterinärläkarekallet, och anför äfven i detta hänseendet några siffror. Jag skulle möjligen instämma med Utskottet, om här vore fråga om att första gången ordna vårt veterinärväsende och vi således ej egde någon veterinärinrättning. Då vore, om man fästade sig vid antalet studerande, kanske *en* inrättning nog. Nu är emellertid så icke förhållandet, utan ett fullständigt och ett ofullständigt läroverk finnas och det sednare kan uppenbarligen ej täfla med det förra. Veterinärinrättningen i Skara stiftades ursprungligen för bildande af veterinärläkare, eller hästläkare i statens tjänst, men var derjemte en vårdanstalt för sjuka djur. Den fortsatte sin verksamhet med mycket små inkomster, hvilket endast var möjligt derigenom att föreståndaren, Professor Hernquist, af egna medel och med stor uppoffring bidrog till dess upprätthållande. Han testamenterade äfven största delen af sin förmögenhet till inrättningen, och det med uttryck, hvilka staten måste taga fasta uppå, emedan de innebära att testamentet afser veterinärväsendets utbildning. Skara veterinärskola var emellertid den enda inrättningen i landet, hvilken afsåg att bilda veterinärläkare för regementena, de enda, som då hade anställning på stat, tills 1821, då veterinärskolan i Stockholm inrättades. Sedan den tiden förföll veterinärinrättningen i Skara, hvilket också hade sin grund deri att dess föreståndare togs till Stockholm och lärjungarne således måste infinna sig i Stockholm för att examineras och fullborda sina studier. Det dröjde ej heller länge förr än den rättighet de utexaminerade eleverna från Skara veterinärinrättning hade att anställas vid regementena borttogs, och denna rättighet endast medgafs från Stockholms veterinärskola utexaminerade elever. Sedan staten beviljat anslag för länsveterinärer, bestämdes också, att endast de från Stockholm utexaminerade veterinärläkarne voro kompetente att söka dessa tjänster. Skara veterinärinrättning hade vid denna tid en ord-

ningsstadga, som, ehuru i något dunkla ordalag, dock antyde inrättningens ändamål att bilda veterinärläkare. Man ansåg att denna stadga borde närmare bestämmas, hvilket också skedde genom 1855 års reglemente, hvilket först bestämdes till efterlefnad under 3 år, men sedermera tills vidare. Den föregående talaren har redogjort för detta reglementes innehåll. Det medgaf ej de utexaminerade eleverna en utsträcktare verksamhet än hofslagareyrket och, ehuru undervisning meddelades i alla till veterinärvetenskapen hörande ämnen, skulle utgångsexamen omfatta endast hofslagareläran. Det var då gifvet att inrättningen ej skulle fått någon elev, om ej andra förmåner medföljt utgångsexamen än rättigheten att utöfva hofslagareyrket, helst detta yrke genom 1864 års utvidgning af näringsfriheten förlorat sin betydelse. Men då Skara veterinärinrättning hade skyldighet att undervisa i veterinära ämnen, anställde man vid afgangsexamen äfven profning i dessa ämnen och afgaf betyg deröfver med den påföljd, att sålunda utexaminerade af såväl enskilde som kommuner antogos till veterinärläkare. Flere af de utexaminerade anhöllo efter hand hos Kongl. Maj:t om rättighet att söka veterinärläkareanställning å stat, hvilket äfven bifölls.

Emellertid gjorde en allmän klagan öfver veterinärväsendets tillstånd sig gällande och den uttalades högt vid landtbruksmötet 1860 i Göteborg. Den uttrycktes jemväl i 1863 års Riksdags skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan om åtgärders vidtagande för veterinärväsendets ordnande. Med anledning häraf tillsattes en komité hvilken aflemnade sitt betänkande 1865, hvori angående veterinärinrättningen i Skara hemställdes "att den skulle blifva en veterinär sjukvårdsanstalt med ändamål derjemte att meddela undervisning i veterinärkunskapen och särskildt den del deraf, som afser hofbeslaget". Af de myndigheter, som yttrade sig öfver betänkandet, har Sundhetskollegium ansett att veterinärinrättningen i Skara borde bibehållas, men beredas full likställighet med institutet i Stockholm. På grund af komitéens utlåtande afgaf Kongl. Maj:t proposition till 1867 års Riksdag i den riktning 1863 års skrifvelse afsåg, men Kongl. Maj:t gick icke längre än att åska nödigt anslag för veterinärinstitutets i Stockholm utvidgande till fullständigt läroverk, hvilket också bifölls. I den Kongl. propositionen förekom dock intet, som häntydde på, att ej Kongl. Maj:t då, liksom nu, var af den åsigt, att veterinärinrättningen i Skara borde vara ett fullständigt läroverk, och af Riksdagen uttalades ej någon motsatt mening, ehuru man på för handen varande skäl ej ansåg sig *då* böra bestämma något högre anslag för detta ändamål. I den Kongl. propositionen till 1867 års Riksdag, förekommer: "att åt denna skola (Skara) öfverlemna att, såsom komiterade föreslagit, med endast dess egna, redan förut otillräckliga medel verka för dess uppgift utan vidare bidrag från staten, synes, med afseende å de fördelar det allmänna hemtat och kan fortfarande förvänta af inrättningens verksamhet, vara lika litet önskvärdt, som den uppoffring staten för närvarande får vidkännas för inrättningens understödjande kan anses känbar".

Emellertid utvidgades institutet i Stockholm och fick sitt nya reglemente, som, bland annat, föreskrifver, att för inträde fordras

maturitetsexamen, samt bestämde strängare fördringar för utgångsexamen. Till följd häraf måste förr eller sednare inträffa, hvad som äfven förra året inträffade, att då de från Skara utexaminerade eleverna ingingo till Kongl. Maj:t med den vanliga kompetensbegäran den ej kunde beviljas, enär det ej kunnat ske utan orättvisa mot eleverna vid veterinärinstitutet i Stockholm, hvilka genomgått en kurs med så betydligt skärpta fördringar. Till följd häraf afgingo eleverna, och Skara veterinärskola blef utan elever, men då detta ej ansågs böra fortfara, medgaf Kongl. Maj:t på direktionens begäran genom Kongl. Brevet den 11 Oktober 1872 att utgångsexamen skulle få ske i alla ämnen, hvori undervisning meddelades, samt att de utexaminerade eleverna skulle få förskrifva alla slags läkemedel från apotek. Härigenom ega nu från Skara utgångne veterinärer i sjelfva verket alla rättigheter, som fordras för veterinäryrkets utöfning. De komma antagligen, som hittills, att antagas som privat-veterinärer och vid regementen, samt möjligen att erhålla kompetens till läsveterinärsysslor. Men de utgöra likväl en annan, sämre kategori veterinärer, som utgått från ett läroverk, som i sitt närvarande skick ej kan lemna fullständig undervisning. Klart är att detta förhållande verkar nedsättande för veterinärväsendet och icke är öfverensstämmande med landets fördel. Om Riksdagen bifaller hvad Utskottet här föreslagit, skall detta förhållande fortfara, och den sämre kategorien blir kanske den förherrskande och institutet i Stockholm utan elever. Jag kan ej underlåta att varna för denna fara, som genom antagande af Utskottets hemställan lätteligen kan inträffa. Då vore mycket bättre att veterinärrättningen i Skara indroges, men detta vore åter ovärdigt den ädle gifvarens minne och ej heller öfverensstämmande med statens fördel med afseende å hvad den redan uträttat och hvad den kan komma att uträtta.

Man har lagt mycken vikt på antalet elever och ansett, att det borde vara bestämmande för antalet läroverk. Veterinärkomiteén kom till den slutsats, att 300 veterinärläkare skulle efter någon tids förlopp vara behöfliga. Af statistiska uppgifter se vi, att veterinärernas antal årligen ökas. Under de sista 10 åren har det ökat med 35, eller mellan 3 å 4 om året. Detta är visserligen ej mycket, men man kan ej begära att många skola egna sig åt detta yrke då så obetydliga förmåner äro dermed förenade. Antalet är för närvarande 179 — deruti inberäknade de från Skara utexaminerade — och jag tror att antalet af 300 i en ej aflägsen framtid kommer att ernås. Man säger att, för att bibehålla antalet 300, behöfva endast 12 årligen utexamineras, och det kan tyckas, att ett läroverk härför är tillräckligt. För min del tror jag på möjligheten att veterinärläkarna komma att blifva ännu flera, om nemligen städer och kommuner skulle finna med sin fördel förenligt att anställa veterinärläkare i sin tjänst.

Om man också ej läster sig vid antalet veterinärläkare, återstår dock en annan fördel af att ega två läroverk, nemligen den vetenskapliga täflan, som derigenom uppstår. Riksdagen har erkänt denna princip med afseende å den medicinska undervisningen, för hvilken vi ega 3 läroverk; men äfven landets långsträckta beskaffenhet, dess

egenskap att i många orter vara glest bebygdt, orsakar, att vi måste göra större uppoffringar i detta hänseende än andra länder.

Samma förhållande, som med den medicinska, eger rum äfven vid veterinärundervisningen, som under de sednare åren vunnit en betydlig utveckling. Denna undervisning är nemligen till stor del demonstrativ, hvilket gör att endast ett mindre antal elever med fördel kunna undervisas vid hvarje läroverk.

Inrättningen i Skara har den fördelen att vara, förutom en skola, också en vårdanstalt för sjuka djur, och såsom sådan kan den vara af stort gagn, då den är belägen i en på nötkreatur rik provins.

Finnas två fullständiga läroverk hafva eleverna derigenom tillfälle att med afseende på det olika undervisningsmaterialet välja vid hvilketdera de vilja studera.

Då så många fördelar kunna vinnas genom en så obetydlig uppoffring som den ifrågavarande, synes det mig, att man ej bör tveka att bifalla Kongl. Maj:ts framställning. Jag vill särskildt fästa mig vid att den Kongl. propositionen innehåller, att det äskade anslaget afser Skara veterinärrättnings utvidgande till ett fullständigt veterinärläroverk, och dermed kan jag ej förstå annat än att den ställes i paritet med institutet i Stockholm, det vill säga, att icke endast inträdestfordringarne blifva desamma, utan äfven kursen densamma. Sker ej så, kommer det bedröfliga, provisoriska tillstånd, som nu eger rum, att fortfara, eller att man har ett sämre slags veterinärer, hvilket ingalunda afsågs med 1863 års Riksdags skrifvelse.

På dessa skäl anhåller jag om afslag å Utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Statsrådet Wennerberg: Då jag varit förhindrad att vara närvarande i denna Kammare vid diskussionens början och jag sålunda lätt skulle kunna komma att upprepa ett eller annat, som redan af någon föregående talare yttrats, skall jag bemöda mig att nu endast vidröra några hufvudpunkter, vid hvilka jag anhåller att Kammarerna ville fästa ett benäget afseende.

Stats-Utskottet har som skäl för afslag å Kongl. Maj:ts förvarande proposition anført, att Utskottet, utan att förbise nyttan af en vetenskaplig täflan mellan tvänne fullständiga och likställda läroverk, likväl ansett att de deraf uppkommande fördelarne ej skulle motsvara de kostnader, som genom en sådan anordning uppstode för staten. Sällan torde likväl statens omkostnad för erhållande af en fullständig institution komma att utfalla så billig, som i detta fall. Den donation, på hvilken veterinär-institutionen i Skara hvilar, är af den beskaffenhet, att med ett ganska ringa biträde från statens sida kan åstadkommas hvad annars erfordrade ganska betydliga anslag. Statsanslaget till nämnda institution är för närvarande 4,100 R:dr och enligt det Kongl. förslaget skulle det ökas med 9,000 R:dr. Jemför man summan af dessa siffror med kostnaden för veterinär-institutet i Stockholm, finner man för huru billigt pris den ifrågavarande institutionen kan anskaffas.

Hvad som dernäst är af vigt att taga i betraktande är det skick, hvari veterinärrättningen i Skara nu befinner sig. Då det för några

är sedan bestämdes, att för intagning vid veterinärinstitutet i Stockholm skulle fördras aflagd examen till universitetet, och en tid derefter inkom en underdånig ansökning från veterinär-direktionen i Skara, att de sednast afgångne eleverna vid inrättningen derstädes måtte erhålla kompetens såsom veterinärläkare, fann Kongl. Maj:t ej skäligen lemna bifall till denna begäran. Förut hade Kongl. Maj:t bifallit liknande petitioner; men Sundhets-kollegium anmärkte nu med allit skäl, att, om det vid den ena institutionen fördrades ganska betydliga insigter för att vinna inträde och vid den andra nästan inga, det skulle vara en stor orättvisa mot den förra, om Kongl. Maj:t efter sedvanligheten fortfore att bevilja kompetens åt eleverna från den sednare. Kongl. Maj:t afslog derfore, som redan är nämndt, petitionen, och följdén blef den, att de elever, som funnos vid inrättningen i Skara och sågo sig stängda från målet för sin sträfvan, lemnade läroanstalten.

Det har af Utskottet anförts, att vid slutet af 1871 funnos i Stockholm 19 och i Skara 11 elever, men ser man på förhållandet under hela året, fanns det 25 vid hvardera läroverket, och lika rätt som det heter att Skara-inrättningen vid årets slut egde 11 elever, kunde man säga ingen. Den blef plötsligen en läroanstalt med statsanslag, men utan lärjungar. Om sedan åtskilliga elever återkommit för att fortsätta sina studier på en förhoppning, så kan dock i längden ett sådant tillstånd icke få ega rum. Bifaller Riksdagen icke nu den af Kongl. Maj:t gjorda framställningen, ser jag derfore ej någon möjlighet för Skara veterinärinrättning att som sådan verka. Den kan ej vidare, enligt de för institutet i Stockholm gifna förekrifter, fortfara på det sätt, som den hittills under ett provisoriskt reglemente gjort, ej heller såsom en blott läroanstalt för hofbeslagning, enär då hela donationen, enligt testamentet, torde gå från staten och till de Hernquistska arvingarne.

Men, är då denna inrättning ändtligen behöflig? Är det skäl att vidare kosta något alls på den? Obehöflig är den väl icke, så vidt som det för ett land med en sådan utsträckning som Sverige, med så olika klimatiska förhållanden och med så olika racer af de djur, som kunna vara i behof af läkareskötsel, kan anses erforderligt att ega tillräckligt många och tillräckligt kunniga veterinärer. Ser man på den sist afgifna berättelsen angående veterinärinstitutets i Stockholm verksamhet, finner man, att detta nästan uteslutande sysselsätter sig med det sjukmaterial som här rikast finnes att tillgå, nemligen hästen. Under 1871 vårdades der 1,520 hästar, hvilket antal var det största på intagna djur, dernäst hundar till ett antal af 784, så 117 kattor. Derefter nedgå siffrorna betydligt, så att, då man kommer till de viktiga nötkreaturen, finner man summan 26, slutligen får och getter 11 samt svin 3. Visserligen är hästen äfven för vårt land det dyrbaraste och ädlaste föremål, som kan komma i behof af veterinärläkarens hjälp, men vi kunna icke, helst då landet befinner sig uti ett stigande välstånd, så aldeles lemna utan afseende boskapskreaturen, såväl de större som de mindre. Vi hafva nyligen haft ett fall från Skåne, som visat huru den enskilde äfven kan förlora betydliga summor genom bristande vård af ett djur, som i dyr-

barhet står så långt under hästen. Jag förmodar att, om tillräcklig tillsyn af veterinärläkare der funnits, man hade sluppit ifrån den nu timade skadan.

Veterinärinstitutet i Stockholm kan icke gerna bekomma en utsträckning, som gör hvarje annan veterinäranstalt inom riket obeförlig, utan det blir alltid önskligt, att äfven i landsorten hafva en dylik institution, som förmår komplettera den förra. Vid närmare eftertanke torde ingen heller vilja neka att det förmånligaste skulle vara att hafva två fullständiga veterinärrättningar, af hvilka den ena kunde mera sysselsätta sig med en viss gren af undervisningen samt öfverlemna det öfriga åt den andra, som då finge hufvudsakligen egna sig derät. Jag har talat vid flera veterinärläkare härom, och de erkänna alla, att, då Skara i afseende å undervisningen rörande hästens vård icke kan täfla med Stockholm, som, genom det rika sjukmaterial här varande artilleri- och kavalleri-hästar erbjuda, i detta afseende står framom, kan Stockholm deremot icke mata sig med Skara i afseende på tillgången af de öfriga husdjuren. Man skulle alltså med skäl kunna tänka sig att saken bäst ordnades sålunda, att hvardera läroverket finge sin del af undervisningen som hufvudsak och behandlade den öfriga mera som bisak, samt att hvarje lärjunge, som utginge från det ena läroverket, äfven biefve pligtig att afsluta sina studier med en kurs vid det andra.

Det gäller nu egentligen, huruvida det för framtiden skall finnas två veterinärinstitutioner i riket eller endast en. Med den åsigt, jag hysar om den stora betydelsen och nyttan deraf, att undervisningsanstalter, så vidt möjligt, icke ställas isolerade utan allt tillfälle till täflan, kan jag ej annat än på det varmaste önska att Kammaren, efter öfvervägande af denna sak, som torde vara af större vikt än som tyckes vid första påseendet, måtte fatta sitt beslut i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Petre: Af betänkandet framgår, att hufvudsakliga anledningen, hvarför Utskottet ej kunnat bifalla Kongl. Maj:ts proposition varit den, att för närvarande endast ett fåtal elever egna sig åt veterinärundervisningen. Enligt de upplysningar, Utskottet förskaffade sig och hvilka finnas anförda i betänkandet, utgjorde vid 1871 års slut elevernas antal i Stockholm 19 och i Skara 11, summa 30. Jag har sedermera erhållit den upplysning, att antalet nu är i Stockholm 15 och i Skara 7, summa 22. Det har således ytterligare nedgått. Orsaken härtill torde vara att, på samma gång fordringarne på veterinärernas kunskaper stegrats, hafva lönerna, till exempel för våra länsveterinärer, bibehållits vid det låga beloppet af 500 R:dr, till följd hvaraf endast få vilja egna sig åt denna bana. Ehuru Utskottet hoppas, att genom det nyss lemnade bifallet till nästföregående punkt om fördublandet af dessa löner, förhållandet härutinnan skall i någon mån förbättras, har Utskottet dock ej ansett sig kunna anticipera så mycket på framtiden, som ett bifall till nu åskad förhöjning i anslaget för veterinärundervisningen i dess tanke skulle innebära. Det nuvarande anslaget uppgår redan till 39,400 R:dr. Lägges dertill det nu begärda anslaget samt räntan å det af Kongl. Maj:ts

åskade anslag för nya byggnader åt institutet i Stockholm, å Hernquistiska donationen och å värdet af statens hus och egendom vid Skara. uppstår ett så betydligt belopp, att en ledamot af Utskottet fann sig föränlåten till det måhända något öfverdrifna yttrandet, att det skulle falla sig billigare om staten skickade hvarje elev med guvernör till Paris för att der inhemta nödig veterinärbildning. Något missnöje med Skara veterinärrättning har ej dikterat Utskottets hemställan, utan Utskottet har endast ansett, att man bör afvakta en tid, då den af Kongl. Maj:t föreslagna åtgärden betingas af ett ökad antal elever. Man har framhållit den olägenhet, som uppstår till följd af att inträdesfordringarne vid de båda läroverken äro olika, nemligen att härigenom två slag veterinärläkare bildas. Jag vill ej neka, att detta kan vara en olägenhet, men tror dock, att Utskottet haft ett godt stöd för sin hemställan i veterinärkomitéens betänkande. Denna komité, hvars insigter och sakkännedom väl ej kan betviflas, hemställde att inrättningen i Skara skulle bibehållas såsom "en veterinärsjukvårdsanstalt, med ändamål derjemte att meddela undervisning i veterinärkunskapen och särskildt den del deraf, som afsåge hofbeslaget". Utskottet trodde sig derföre kunna hysa den förhoppning, att inrättningen i Skara, sådan den nu befinner sig, skulle kunna fortgå vid sidan af ett fullständigt läroverk i Stockholm. För egen del får jag erkänna, att jag, lika med föregående talare, gerna skulle hafva sett om skäl funnits att samtidigt underhålla två fullständiga läroanstalter, enär den täflan, som dem emellan vore att motse, utan tvifvel skulle bidra till undervisningens befrämjande, men innan elevernas antal visat sig vara i tilltagande, har jag deraf icke kunnat hemta tillräcklig anledning för ett bifall till det nu åskade anslaget.

Den förste ärade talaren omnämnde, att flere jordbrukare inom Westergötland och närgränsande provinser skulle vara så intresserade för husdjurens skötsel, att de gerna skulle vilja undergå en kurs deri vid Skara veterinärrättning. Jag kan ej finna, att de nuvarande förhållandena lägga något hinder deremot, tvärtom torde undervisningen vid Skara, sådan den nu är anordnad, derför vara särdeles passande.

En annan talare jemförde veterinärundervisningen med den medicinska undervisningen, som nu är ordnad på tre särskilda läroverk. Jag får dock deremot anmärka att, för så vidt jag ej är illa undermåttad, uppgår de medicine studerandes antal i vårt land för närvarande sammanlagdt till något öfver 200, eller nära nog tio gånger antalet af dem, hvilkas undervisning nu är i fråga. Vid sådant förhållande torde *en* fullständig läroanstalt för de sednare tills vidare vara tillräcklig.

Slutligen ber jag få nämna, att det nya veterinärinstitutet här i Stockholm, om hvars nybyggnad förslag nu äfven föreligger, afser att inrymma 50 å 60 elever, och att för detta antal tillräckliga lärarkrafter redan finnas. Då det nuvarande antalet elever uppgår till endast 22, torde sålunda för den närmaste framtidens behof i detta fall blifva väl sörjdt, när den föreslagna nybyggnaden härstädes blifver fullbordad. Af dessa skäl anhåller jag om bifall till Utskottets hemställan.

Grefve af Ugglas: Det förefaller mig, som om hvad man här anført för att vinna bifall till Kongl. Maj:ts proposition, i afseende på utveckling af veterinärinrättningen i Skara, mindre vore bevisande för behovet af denna utveckling, än för att den undervisningsplan, som följes vid institutet i Stockholm, icke vore lycklig och särskildt att densamma vore för inrättningen i Skara förlamande. Hvad nu denna undervisning vid institutet i Stockholm beträffar, så delar jag fullkomligt deras uppfattning, som äro öfvertygade om, att den reorganisation deraf, som för några år sedan skedde, var ett misstag, i det man ställde fordringarna på såväl inträde i läroanstalten som på den undervisning, hvilken der skulle meddelas. allt för höga. Jag vill icke nu ingå på den svårlösta frågan, huruvida icke önskningarne. att i allmänhet höja den intellektuella nivån allt för mycket segtrat de obligatoriska examensfordringarne. För min del fruktar jag, att mångt praktiskt utrustadt sinne, med mindre intellektuel begåfning, derigenom får en missriktning, och att, om den intellektuella jordmånen icke är god och håg för sjelfstudier eller kraft dertill icke förefinnes, det utsäde, som der nedlägges, icke bär den frukt man förväntat. Jag vill dock lemna detta derhän och särskildt hålla mig till veterinär-institutet, och i fråga derom är det min öfvertygelse. att man inom kort måste frångå de fordringar. som för närvarande äro ställda på så väl inträdet som undervisningen. Detta mitt påstående grundar jag på två skäl. Det första af dessa är, att, ifall man fortfarande vill, att samma maturitetsexamen, som gäller för inträde på hvilken annan bana som helst, äfven skall fordras för inträde i veterinär-institutet, följden deraf blir den, att de flesta unga karlar känna sig heldre manade till en annan och kanske mera ansedd sysselsättning än veterinärläkarens, och att det till följd deraf allt mer och mer kommer att blifva händelsen att, såsom den siste talaren redan anført, antalet personer som egna sig åt veterinärstudiet mer och mer förminskas. Den andra orsaken är den, att, ifall man, såsom nu, efter den långa kursen i elementarläroverket före inträde i institutet sedermera der fordrar en så lång lärotid som 4 år, följden deraf blir den, att den ekonomiska kostnaden för eleven blir så stor, att han icke finner den ersättning han sedermera erhåller för sitt arbete, åtminstone under de första åren af hans verksamhet, innan han hunnit förvärfva sig allmännare förtroende, motsvara de gjorda uppoffringarna. Dessa båda omständigheter synas mig ovilkorligen påkalla en nedsättning i fordringarne. Skulle det förslag, som af Kongl. Maj:t blifvit framlagd i afseende på elementarundervisningens ordnande, af Riksdagen antagas. så anser jag fullt tillräckligt, om man bestämde den kurs, som på reallinien afslutas i 5:te klassen, såsom berättigande till inträde i veterinär-institutet, hvarförutom jag tror, att sjelfva lärotiden derstädes kunde med ett år nedsättas.

Under min 30:åriga tjänstgöring har jag haft att göra med en mängd veterinärer, och min erfarenhet har varit den, att det icke alltid är den mest teoretiskt bildade, som är den dugligaste, utan att det är den, som är mest tilltagsen.

Många af dessa teoretiskt bildade herrar hafva därför, då det blifvit fråga om sjelfva behandlingen af djuren, varit något för fina

af sig, ehuru de kunnat hålla mycket vackra föreläsningar. Jag har deremot bland personer, som genomgått institutet under föregående tider, innan dessa höga fordringar ännu voro ställda på eleverna, funnit karlar så skicklige, att jag betvivlar att de, som hädanefter komma att utgå, kunna stå öfver dem i afseende på skicklighet i behandlingen af sjuka djur.

Om nu institutet, hvilket jag anser alldeles nödvändigt, kommer att undergå reorganisation i afseende på undervisningen, så är det ock gifvet, att det skall kunna emottaga hela antalet elever, som för framtiden i och för fyllandet af landets behof af vid pass 300 veterinärläkare är erforderligt. Klart är det också att, när man nedlägger så stora kostnader i byggnader — jag kommer dock icke att understödja det mycket kostsamma förslaget, som förekommer i en sednare punkt — utan äfven i årliga anslag för lärarekrafterna, man äfven bör draga full nytta deraf.

Man har sagt, att det borde vara likställighet emellan de båda anstalterna. Efter min uppfattning af diskussionen i Stats-Utskottet var det dock icke deras önskan, som talade för institutet i Skara, att det skulle blifva likställighet i afseende på fordringar utan blott i afseende på rättigheter; man förklarade tvärtom, att genom de fordringar, man satte på eleverna vid institutet i Stockholm, dessa blefve allt för fina herrar och alldeles icke lämpliga för allmogen. Om nu en sådan förändring, hvarom jag talat, genomfördes i Stockholm, så blefve skilnaden i afseende på fordringarna för inträde icke så betydliga, och den påpekade olägenheten således äfven undanröjd.

Man har vidare talat om täflan. Jag vill dervid icke fästa mig vid att, under det man vill, att det i Sverige skall finnas två institut för veterinärundervisningen, så hafva andra länder, mycket större än vårt, såsom Österrike och Preussen, före Hannovers inkorporeering, endast ett. Jag ber att få återkomma till frågan om denna täflan. Såsom Herr Departements-chefen nyss betonade, saknas här i Stockholm tillfälle att sköta nötkreatur, då deremot i Westergötland tillfällena dertill äro rikliga. Hvad hästar beträffar är förhållandet alldeles motsatt, så att inrättningen i Skara icke ens sätter i fråga att täfla med den i Stockholm i afseende på hästares vård. Hvaruti består då hela denna omtalade täflan? Tager man en veterinär från Skara, så förstår han bättre nötkreaturs skötsel, och tager man en från Stockholm, så förstår han nästan intet annat än hästares vård; och man kan icke få någon veterinär-elev, som är duglig till båda delarna. Jag tror således icke, att denna täflan kan upprätthållas, om man utgår från deras uppfattning, som säga, att hvardera läroanstalten bör hufvudsakligen sysselsätta sig med sin särskilda branche. Då boskapskötseln allt mer och mer utvidgas, så kan jag icke förstå annat, än att i framtiden tillfälle ej skall saknas för eleverna i Stockholm att erhålla fullt tillräcklig undervisning i behandlingen äfven af nötkreatur, och vi böra dessutom komma ihåg att, huru mycket man än må läsa i böcker, och huru mycket man må praktisera på instituten, så blir eleven icke duglig, förrän han genom egen tilltagsenhet vunnit nödig erfarenhet, och har han genom undervisningen fått en god riktning, så tillegnar han sig snart det lilla, som till följd af en mindre vidsträckt praktik

på det ställe, der han genomgått sin lärokurs, förut icke kunnat af honom inhemtas.

Jag vill tillägga ytterligare en sak. Man har hänvisat på den ringa kostnad, för hvilken institutet i Skara skulle kunna utbildas till jemnlighet med det i Stockholm. De inkomster, som inflyta af den Hernqvistska donationen, torde väl icke kunna beräknas till stort mer än 6,000 R:dr. hvarjemte statens anslag till dato uppgått till 4,000 R:dr årligen. Nu begär man, att detta anslag skulle förhöjas till ett belopp af 9,000 R:dr, hvilket under vissa förhållanden skulle kunna stiga ända till 11,000 R:dr. Tron I dock, mine Herrar, att det kan vara möjligt, ifall man utgår derifrån att båda instituten böra blifva lika fullständiga, att undervisningen i Skara kan bedrivas för en så mycket mindre kostnad, än hvad förhållandet för närvarande är vid institutet i Stockholm. Enligt min uppfattning skall, om man slår in på den vägen att för det ringa antalet elever, som nu finnas, bilda 2 jemngoda instituter, det man nu gifver endast blifva en handpenning, och icke obetydliga tillskott ytterligare komma att erfordras. Jag nekar icke till, att den tid kan förutses, då behofvet kan kräfvat ett andra institut, till följd deraf att det nuvarande icke kan lemna undervisning åt hela det antal veterinärelever, hvaraf landet då kan vara i behof, och när detta inträffar framträder naturligtvis af sig själf frågan om att utvidga institutet i Skara, men för närvarande tror jag icke, att man dermed bör göra annat än låta det förblifva i sitt närvarande skick. Hindren, för att det kan bestå i samma form som hittills, undanrödjas, såvida man ingår på den åsigt, som jag redan förut uttalat, eller att fordringarna för inträde till institutet i Stockholm i väsendtlig mån nedsättas.

Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Friherre von Essen: Vid bedömandet af frågan, huruvida ett eller två veterinärinstitut borde finnas i riket, har Utskottet följt den beräkning, som komitén för veterinärväsendets ordnande uppgjort i sitt år 1865 afgifna betänkande. Man har velat anse denna beräkning, att antalet af för landet erforderliga veterinärläkare borde uppbringas till 300, vara för hög. Jag skall tillåta mig att uppehålla Kammarén ett ögonblick vid denna fråga. Vid den tid, då komitén afgaf sitt betänkande, var antalet civile veterinärläkare 110; sedan dess har det uppgått till 170. Säsom förut är nämndt, ansåg komitén dock, att antalet veterinärläkare borde uppbringas till 300, till hvilket siffra komitén kom genom jemförelse med andra länder i afseende på antalet inom landet befintliga boskapsdjur. Komitén stannade vid denna siffra, ehuru det visade sig, att, för den händelse antalet veterinärer här skulle uppgå till 300, man skulle kunna påräkna, att på hvar och en af dem komme 6,383 boskaps kreatur, under det deremot i Frankrike endast 3,900 och i Danmark 5,000 boskapskreatur beräknas för hvarje veterinärläkare. Det är emellertid tydligt, att i ett land, som icke är så tätt befolkadt som de nämnda länderna, samma antal djur är spriddt på en större yta, och man kan deraf sluta, att, för att veterinärväsendet i vårt land skall utöfva samma gagn, ett färre antal djur bör komma på hvarje läkare än

ett land, som är tätare befolkadt. Nu är likväl i komiténs beräkning förhållandet motsatt, i det ungefär 6,000 kreatur äro beräknade för hvarje veterinärläkare, hvilket är nära dubbelt så mycket som i Frankrike, som dock är långt tätare befolkadt än Sverige. Det synes således, att veterinärkomiténs beräkning snarare är för låg än för hög. Dertill kommer det särskilda förhållande, att när komitén uppgjorde sitt förslag, antalet nötkreatur i landet uppgick till 1,111,000, men att detta antal redan år 1870 hade stigit med ytterligare 120,000, så att man äfven af denna omständighet, eller det ökade antalet kreatur, kan hemta ett ytterligare skäl för behovet af flere veterinärläkare. Men — säger man — efterfrågan af veterinärer är ännu så ringa, att ett ökad antal icke behöfves, emedan de icke skulle få tillräcklig användning. Hvaraf kommer då detta? Antagligen till stor del deraf, att på många orter husdjursafveln icke står på den ståndpunkt, att man vill bekosta djuren den nödiga läkarevården, emedan de icke hafva så högt värde, att något sådant skulle löna sig. Men detta förhållande kommer utan tvifvel att förändras; vi se redan, att en sådan förändring till en viss mån inträdt. och inom en kort tid kommer nog ytterligare att så ske.

Man säger äfven, att orsaken till det ringa antal elever, som för närvarande egna sig åt veterinärstudiet, beror på de förhöjda fordringar, som ställas på dem vid inträdet å veterinär-institutet i Stockholm, och på den dyrbara kurs, som de måste genomgå, innan de slutat sina studier. Utan tvifvel är detta en af de viktigaste faktorerna i denna fråga. Följden af dessa höga fordringar blifver då den, att desse elever sedan måste begära en högre aflöning, än som blifvit fallet med dem, som med mindre förkunskaper egnat sig åt samma bana, en aflöning som landsorterna oftast icke äro i tillfälle att lemna dem. Då ställer sig frågan sålunda: hvilket är för landsorterna fördelaktigast, att ega tillgång på sådana veterinärläkare, som de hafva förmåga att aflöna, måhända med mindre teoretisk underbyggnad, men med så stor praktisk skicklighet som behovet fordrar, eller att veterinär-institutet kan prestera elever med stora teoretiska kunskaper, men också med större fordringar på aflöning? Man kan icke neka, att det är riktigt, att veterinär-institutet söker bibringa sina elever så stora veterinärkunskaper som det är möjligt; men å andra sidan måste man också taga i betraktande, att kursen icke göres sådan, att det blir omöjligt att tillfredsställa de derigenom stegrade anspråken på aflöning. På dessa skäl tror jag den föregående talaren haft fullkomligt rätt, då han sagt, att det blifver nödvändigt att nedsätta fordringarna, ehuru orätt det kan synas i afseende på den teoretiska bildningen. Men vid bedömandet af frågan om två läroverk bör ännu en faktor tagas i beräkning, som jag anser vara af särdeles vigt. Man har sagt, att 40 å 50 elever mycket väl kunna undervisas vid ett institut, och så rikt utrustadt som det i Stockholm är, torde det väl i afseende på den teoretiska undervisningen låta sig göra med ett ännu större antal elever. Men då möter den stora svårigheten att på samma gång kunna meddela den praktiska undervisningen. Det är kliniken, som här vid lag är det viktigaste,

viktigaste, jemte de praktiska öfningarne i denna del, hvilka eleverna måste genomgå, för att sedan blifva skicklige att personligen och handgripligen verkställa alla de operationer och öfriga åtgärder, som man fordrar af en veterinärläkare. Det är tydligt, att just detta förhållande lägger hinder i vägen för att hafva ett institut af särdeles stor omfattning i denna undervisningsbranche; ty tillgången vid institutet på sjuka djur är vanligen ganska obetydlig, och det är endast genom en s. k. ambulatorisk klinik, som man kan meddela en sådan undervisning. Nåväl! här i Stockholm är en dylik ambulatorisk klinik anordnad; en af lärarne med 3 eller 4 elever åka ut, då sjukbesök komma i fråga. Men om antalet elever voro 60, så frågar jag, huru många af desse skulle få tillräcklig del af denna undervisning och om man kunde vänta sig, att den praktiska vanan och skickligheten, som dock är det viktigaste, skulle på ett tillfredsställande sätt af detta stora antal förvärfvas. Är det då icke nödvändigt att söka ställa det så, att veterinär-institutet icke upptager ett så stort antal elever, att det omöjliggör den viktigaste delen af undervisningen? Efter min uppfattning måste det så vara. Nu har en föregående talare anmärkt, att veterinär-undervisningen på sådant sätt skulle blifva så dyr, att det af den orsaken ej vore skäl att ingå på ett sådant ordnande af densamma; ty lika väl kunde man då skicka eleven till utlandet, om man ställde så stora anspråk på undervisningen. I Stats-Utskottet har man beräknat, att hvarje elev skulle kosta mellan 6- och 7,000 R:dr. Denna beräkning är uppgjord med inbegripande af de kostnader, som skulle uppkomma, om Kongl. Maj:ts proposition om nybyggnad af veterinär-institutet i Stockholm blifve af Riksdagen bifallden, i det man på hvarje elev har fördelat räntan på dessa kostnader, som skulle uppgå till ungefär 600,000 R:dr. Men denna sak har för närvarande icke något att göra med Kongl. Maj:ts förslag om utvidgning af veterinärinrättningen i Skara, hvilken inrättning är så billig, att, om man fördelar räntan på donationen och de öfriga kostnaderna derstädes på de elever, som der kunna emottagas och undervisas, så kommer man till ett helt annat resultat.

Hvad de båda inrättningarnes ömsesidiga ställning beträffar, så får jag bemärka, att jag för min del icke inom Utskottet tillhört dem, som velat motsätta sig det riktiga och ändamålsenliga i den inbördes likställigheten dem emellan. Kongl. Maj:t har i sin proposition yttrat, att "ett i södra delen af Sverige, i en tätt bebyggd landsort med rika tillfällen till behandling af boskapssjukdomar, beläget fullständigt veterinärläroverk, efter dess utrustning till likställighet med det andra läroverket i Stockholm, skulle i täflan med detta sednare verksamt bidra till veterinär-kunskapens förkofran och skickliga veterinärers danande". Här har således Kongl. Maj:t antydtt nyttan af en sådan likställighet, och jag anser, att densamma förr eller sednare måste komma till stånd, och detta ej blott för inrättningens i Skara bästa, utan äfven emedan det i lika mån är nödvändigt för institutet i Stockholm. Ty det måste vara en stor förmåelse för detta sednare och försvåra undervisningen derstädes, om jemte det

samma finnes en annan inrättning för bildande af veterinärer, der fordringarne äro mindre och som således är lättare att genomgå, men hvars elever det oaktadt i många fall hafva lika kompetens som de från Stockholm dimitterade djurläkarne. De hafva nemligen rättighet att skrifva recepter, att antaga privatjänster och kunna äfven i vissa fall vikariera för statens läkare. Vid sådant förhållande kunde lätt hända, att några elever icke inställde sig vid institutet i Stockholm eller åtminstone att deras antal blefve betydligt mindre; och då kan ingen förundra sig, om institutet skulle känna sig förnäradt deraf och på längden icke kunde finna sig vid ett sådant förhållande. Jag inser nog, att de, som sysselsätta sig med veterinärundervisningen och finna den vara på en god väg till en stor teoretisk och vetenskaplig utveckling, skola anse det för ett tillbakagående, om man nedsätter inträdesfordringarne. Men jag måste fästa en särdeles stor vikt vid de grunder, som jag nyss anförde för en sådan åtgärd, att det nemligen måste göras möjligt för landsorterna att aflöna veterinärer så, att de så vidt möjligt kunna vara spridda öfver hela landet och till alla de orter, der man har behof af dem. Det är nu redan yttradt åtskilligt i denna fråga och jag skall därför icke längre upptaga Kammarens tid. På de grunder, jag nu anført, har jag ansett mig böra reservera mig mot det beslut. hvartill Utskottet kommit och får jag nu i öfverensstämmelse dermed anhålla om proposition på bifall till Kongl. Maj:ts framställning i denna fråga.

Herr Brun: Så vidt jag kunnat inse, så förefinnes det i den meningsolikhet, som eger rum i den förevarande frågan, en viss gemensamhet mellan de olika meningarne, som yttrats, på samma sätt som förhållandet varit med åtskilliga andra frågor, såsom till exempel den om universitetens flyttning till Stockholm.

Mig förekommer det, att under den starka agitation att koncentrera allting i hufvudstaden, som nu gör sig gällande, det första man bör se till är, huruvida de skäl, som dervid andragas för eller emot, lända till vårt fäderneslands verkliga båtnad. Jag är af den öfvertygelsen, att de skäl, som i denna fråga blifvit anförda af Kongl. Maj:t och som i väsendtlig mån grunda sig på hvad Sundhets-kollegium förut i ämnet yttrat, äro långt viktigare och mera bevisande, än de, som åtskilliga andra myndigheter och komitéer deremot anført. Det är naturligt, att det för veterinärväsendet är af stor vikt, att åt veterinärerne meddelas så stora teoretiska kunskaper som möjligt; men framför allt är det oundgängligt, att hela deras bildning, både den teoretiska och praktiska, blir sådan, att den uppfyller sitt ändamål, och detta är att kunna vara jordbrukaren till gagn och hjälp vid vårdandet och botandet af sjuka husdjur. I detta afseende bör man fästa sig icke blott vid platsen, utan äfven vid åtskilliga andra omständigheter. Huruvida hufvudstaden då är den tjenligaste platsen, har jag anledning att betvifla. Det har blifvit sagt af föregående talare, att den veterinärbildning skulle blifva ensidig, som endast inhemtades på Vestergötlands slättbygd, der det visserligen finnes en mängd simpla boskapskreatur, men der man icke har den rika tillgång på hästar som här i Stockholm. Jag tror dock detta vara ett

misstag, och att äfven i Westergötland ett tillräckligt antal hästar finnes för detta ändamål. Min åsigt är, att hvarhelst man vill förlägga en undervisningsanstalt, der kan visserligen en viss ensidighet göra sig gällande; men hufvudändamålet är väl, att veterinärerne i alla slags husdjurs sjukdomar skola kunna gå den jordbrukande befolkningens behof till mötes, och denna befolkning har allestädes hästar. Den talare, som jag nyss omnämnde, yttrade, att fordringarna på veterinärens kunskaper vore för stora, och att detta hade till följd, att de sedermera blefve ovillige att sysselsätta sig med så simpla saker som att uppsöka de lokaler, der bonden hyste sina kreatur. Jag ber med anledning deraf att få fästa uppmärksamheten på den väsendtliga skilnad, som måste komma att ega rum mellan å ena sidan en ung man, som studerat veterinäryrket på en plats, som i alla möjliga afseenden skiljer sig så ofantligt från landsbygden som Stockholm, och å andra sidan den, som i en så landtlig trakt, som Skara, varit i tillfälle lefva sig in i alla landsbygdens förhållanden; och jag frågar, om man icke kan antaga, att denna sednare skall i mycket högre grad hafva förvärfvat den praktiska duglighet, som är ytterst nödvändig, för att han sedermera vid utöfvandet af sitt yrke skall kunna fylla det ändamål, som afses med veterinärundervisningen. I detta afseende ber jag att få nämna, att i den från hufvudstaden aflägsna landsort, der jag har mitt hem, man har försökt sig med veterinärer såväl från Stockholm som från Skara, och jag kan icke underlåta att öppet säga, att de veterinärer, som vi haft från Skara, hafva framför allt varit omtyckte såsom utmärkta djurläkare, som utträttat mycket gagn och tillvunnit sig den jordbrukande befolkningens förtroende, och det i högre grad än de elever, som kommit från veterinär-institutet i Stockholm. Jag har velat säga detta, då det är fullt sanningsenligt; och jag tror icke, att det är så särdeles svårt för landsortsbefolkningen att bilda sig ett riktigt omdöme i detta afseende, då det naturligtvis är lätt att se, om djuren blifva friska af veterinärernes behandling eller icke. Mot Kongl. Maj:ts proposition har man dels inom Utskottet, dels och framför allt i den starka agitation, som tid efter annan och ännu under de sista dagarne bedrifvits mot ett veterinär-institut i Skara, sökt att framdraga åtskilliga skäl, som man tillagt mera eller mindre betydelse; och man har sagt, att det skulle vara en misshushållning, om staten skulle underhålla två fullständiga veterinär-läroverk. Jag för min del är af motsatt öfvertygelse. Jag tror, att det skulle vara en misshushållning, om man sparade in några få tusental riksdaler och i stället utsatte den jordbrukande befolkningen för att år efter år af brist på duglige djurläkare göra kanske rätt stora förluster. Jag vet af egen erfarenhet, att den betalning, man får gifva en veterinärläkare, ingalunda är bortkastad, utan fullt uppväges genom besparingen af de förluster, man eljest gör genom vanskötsel af de sjuka djuren, genom misslyckade kurer o. s. v. Det måste vara en vinst för riket i dess helhet att genom en ändamålsenlig utveckling af veterinärväsendet så vidt möjligt förekomma sådana förluster för landsorternas befolkning och det vore derför orätt att neka ett ringa anslag till den vidare utbildningen af den läroanstalt, som hittills visat sig företrädesvis verka gagneligt i denna riktning. Hvad det beträffar att — såsom flere ta-

lare yttrat — eleverne skulle blifva staten för dyra, så tror jag ej, att de blifva dyrare, än att det mycket väl motsvaras af den nytta, som landet skulle hemta af dem. Vidare har man sagt, att elevernes antal i Skara vore så ringa, då det deremot i Stockholm vore jemförelsevis stort, samt att den undervisning, som meddelas dem på det sistnämnda stället, vore mera verkligt vetenskaplig, än den, som kommer eleverne i Skara till godo. Dessa skäl kan jag ej tillerkänna någon vigt; ty det är klart, att, om man bereder läroanstalten i Skara rikare hjälpkällor, elevernes antal derstädes i samma mån skall ökas; och hvad undervisningens beskaffenhet angår, så ligger den hufvudsakliga vigten ej derpå, att den blir så särdeles vetenskaplig och konstmessig, utan att eleverne göras till praktiskt duglige veterinärer, som vid utträdet i lifvet förstå sitt yrke och kunna använda de kunskaper, de inhemtat. Af hvad jag nu anfört synes, att jag ej kan understödja Utskottets hemställan i den nu föredragna punkten, utan får jag anhålla om proposition på bifall till Kongl. Maj:ts förslag i denna del.

Herr vice Talmannen: Då redan tre ledamöter af den majoritet inom Stats-Utskottet, som dikterat Utskottets förslag, förut hafva yttrat sig, så skall jag försöka undvika att återupprepa hvad de sagt, så vidt det är mig möjligt; alldeles kan jag dock ej lofva det. Här har blifvit sagdt — och detta är naturligtvis hufvudfrågan — att dessa institutioner för veterinär-vetenskapen böra vara två, emedan en täflan dem emellan vore nödvändig. Att en täflan är nyttig, lär väl icke kunna bestridas; men att den skall vara alldeles nödvändig, kan jag icke medgifva, ty det vore sorgligt, om man icke om en vetenskaplig institution kunde antaga, att den skulle uppfylla sitt ändamål, utan att den påverkades af en medtäflare. I sådant fall skulle det i alla de länder, der endast ett dylikt läroverk finnes, vara illa bestäldt med veterinär-väsendet. Men jag tror icke, att så är förhållandet, åtminstone icke i vårt grannland Danmark, och i de flesta Europeiska länder, der det blott finnes ett veterinär-läroverk; ty mig veterligen är det blott Preussen, Ryssland och Frankrike, som hafva flere än ett. Det har redan blifvit antydt, att denna täflan, så nyttig den än i visst afseende må vara, vanligen följes i spåren af en annan täflan — och erfarenheten har nog samt bekräftat detta — nemligen täflan i lärarekrafter, i byggnader och i alla slags utgifter. Man må således icke säga, att man genom beviljande af det nu begärda anslaget får ett veterinär-läroverk för billigt pris, och taga detta till utgångspunkt för frågans bedömande. Ty det lär väl vara tydligt och klart, att, sedan veterinär-inrättningen i Skara blifvit ordnad till ett sådant läroverk, som här är föreslaget, det icke kan dröja länge, förrän likställighet mellan de båda läroverken kommer i fråga och således kostnaden blir vida större. Jag betviflar, att man på grundade skäl kan ifrågasätta, att behovet skulle påkalla två sådana sjelfständiga läroverk här i Sverige. I den komités betänkande, som behandlat frågan om veterinärväsendets ordnande, finnes ådagalagdt, till huru stort antal veterinärläkare behovet rimligtvis kan sträcka sig, och detta antal beräknas,

såsom Kammaren har sig bekant till 300. Efter 25 års tjenstetid skulle således årliga afgangen vara 12 och sålunda det antal elever som, med en 4-årig studiekurs, behöfde vid läroverket underhållas, utgöra 48 eller möjligen 50 å 60. Att nu fördela dessa på två läroverk kan icke vara ekonomiskt riktigt, då de mycket väl kunna undervisvas vid ett. Man har sagt, att institutet i Stockholm vore olämpligt eller åtminstone icke kunde fylla sitt ändamål, när den viktigaste delen af undervisningen eller den, som afser hornboskapen, här icke skulle kunna nöjaktigt tillgodoses; och såsom bevis härpå har man framdragit det förhållande, att under förlidet år hade vid detta veterinärinstitut endast 26 boskapskreatur blifvit vårdade. Jag ber då att få anföra en uppgift, som jag erhållit från fullkomligt säkert källa, att genom veterinär-institutets försorg, inklusive den ambulatoriska kliniken, har under samma år vårdats mellan 2 och 300 större boskapskreatur. Nu ligger det väl för öppen dag, att lika så väl som det finnes boskapskreatur i trakten kring Skara, så finnes det äfven sådana såväl i sjelfva Stockholm som i trakten deromkring, och att den ambulatoriska kliniken är hufvudsaken på det ena hållet såväl som på det andra. Man lär väl icke kunna säga, att de 15 å 20 kreatur, som stå uppställda på Brogården, kunna gifva något särdeles material för kliniken, ty man kan icke gerna antaga, att dessa kreatur hållas i permanent sjukdomstillstånd; utan det blir alltid den kringliggande trakten, som får lemna det egentliga materialet till denna del af undervisningen.

Här har redan förut blifvit anfördt, att Stockholm ligger öfver med aiseende på hästskötseln till följd af de kavalleri- och artilleriregementen, som här äro förlagda, samt den stora mängd enskilda hästar, som finnes i hufvudstaden. Hvarför det deremot skulle ligga under i boskapskötseln, förstår jag icke; ty, såsom redan är sagdt, boskapskreatur finnas äfven i tillräckligt antal i trakten kring hufvudstaden. Häri kan jag således ej finna något giltigt skäl. Ett annat skäl skulle visserligen kunna finnas och det är föreskrifterna i professor Hernquists testamente. Jag har gjort mig mycken möda att genomgå detta testamente, jag har flere gånger ord för ord genomläst detsamma; men det har icke varit mig möjligt att komma till det resultat, att detta testamente ovederläggligen skulle afse en fullständig veterinär-inrättning. Jag vill medgifva — och de af Kammararens ledamöter, som tagit del af detsamma, hafva nog kännedom härom — att det är ganska svårt, att ur detta testamente med dess fyra eller fem tillägg hemta några klara och oförtydbara bestämmelser. Men någon annan mening, än att inrättningen bör vara en undervisningsskola i veterinär-yrket ("Ars veterinaria") och en anstalt för vårdande af sjuka djur, har jag icke kunnat läsa deri. I alla fall, skulle man uppfylla alla föreskrifterna i detta testamente, så ber jag att få bemärka, att bland dessa föreskrifter förekommer äfven den, att det skall underhållas ett litet lazarett för veneriska patienter, hvilket man dock aldrig har ställt sig till efterrättelse. Jag tror derfore icke, att något hinder af denna orsak möter att ordna, som komitén föreslagit, eller sålunda att veterinär-inrättningen i Skara fortfarande blefve en undervisningsanstalt i

veterinär-vetenskapen, likväl utan rättighet att dimittera djuriakare, hvilka borde fullborda sin kurs i Stockholm, samt en sjukvårdsanstalt för sjuka djur och slutligen en inrättning, der undervisning i hofbeslagslära meddelas. Här har blifvit sagdt, att kostnaden vore så särdeles billig; "med tillägg af några tusen R:dr kunde man ju här åstadkomma ännu en fullständig veterinär-anstalt och derigenom få en nyttig och helsosam täflan i gång." Men jag har redan anmärkt, att dermed är icke det sista ordet i frågan sagdt och att denna kostnad otvifvelaktigt skall stiga och mångdubblas. Och äfven om den icke skulle så göra, så ber jag dock få bemärka, att redan efter det förslag, som föreligger i Kongl. Maj:ts proposition till veterinärväsendets ordnande, de veterinär-läkare, som staten skulle förskaffa sig, i sjelfva verket blifva bra dyra; och det torde således vara skäl att något betänka sig, innan man slår in på denna nya väg och förvandlar inrättningen i Skara till ett fullständigt veterinär-läroverk. Jag skall icke trötta Kammaren med att anföra många siffror: beräkningen är mycket enkel. Anslaget till veterinär-institutet i Stockholm uppgår till 39,400 R:dr och i Skara med inbegripande af donationsmedlen till 17,950 R:dr, hvilket om tio år kommer att ökas till 19,950 R:dr. Tager man vidare den begärda kostnaden för nybyggnaden i Stockholm efter afdrag af försäljningsbeloppet för den gamla tomten eller 444,890 R:dr R:mt, samt den summa, som blifvit begärd till nybyggnaden i Skara, eller 10,000 R:dr och beräknar man sedan på dessa summor endast 5 procents ränta, således ungefär 22,500 R:dr, så skulle den årliga kostnaden för veterinärundervisningen sammanlagdt komma att utgöra något öfver 80,000 R:dr. För dessa 80,000 R:dr skulle man då erhålla 12 elever om året, och man finner då, att hvar och en af dessa elever, då han blifvit färdig, kostat statsverket ungefär 7,000 R:dr. Detta är en beräkning, som icke lär kunna bestridas, och det tydliga resultatet af veterinärväsendets ordnande på sätt nu blifvit ifrågakaldt. Jag har redan bemärkt, att det icke skall stanna vid detta, om man inrättar ännu en fullständig läroanstalt. Jag håller således hufvudsakligen derpå, att en sådan anstalt bör vara tillräcklig, och vill icke för det närvarande inlåta mig på frågan, huruvida denna bör ligga på det ena eller andra stället, ehuru jag är öfvertygad om, att Stockholms centrala läge är ett väsentligt företräde. Men det anser jag nödvändigt, att man väl besinnar sig, innan man beträder en väg, som kan föra vida längre, än nu kan förutses.

Herr von Koch: Efter hvad som här blifvit yttradt af sakkunniga personer, är det med en viss fruktan jag nu uppträder; då emellertid jag icke hört någon talare från den trakt af landet, der jag är bosatt, yttra sig, så har jag ansett mig böra nämna några ord om den erfarenhet, som jag i dessa saker vunnit. Denna har tyvärr varit, att de veterinärer, vi fått från Stockholm, så vidt jag kunnat bedömma dem, i allmänhet mycket litet förstått *nötkreaturs* skötsel och, ehuru de något bättre kunnat handtera hästar, har dock deras skicklighet i allmänhet varit så liten, att åtminstone jag under de sednare åren icke vågat anlita dem, utan heldre vändt mig till gamla

kloka gubbar. Dessa äro dock såsom bekant ej så synnerligen kloka, hvaraf följden åter har blifvit den, att man fått röna den ena olyckan efter den andra med sina kreatur. Orsaken till detta förhållande med veterinärerne från Stockholm är temligen lätt funnen deruti, att det är alldeles en orimlighet, åtminstone efter min tanke, att hafva en veterinäranstalt i Stockholm för annat än möjligen för meddelande af undervisning uti hästsjukdomars skötsel. Stockholm och trakten deromkring har nemligen helt och hållet säregna förhållanden; der äro foder och mjölk relativt dyra, och därför ställer man hushållningen mest på inköp af dräktiga mjölkkor från aflägsna orter, eller på ett helt annat sätt än i rikets öfriga delar. Nu är det uppfödning af ungdjur och gödning utaf kreatur, af främmande eller blandad race, hvaruti man ännu har den minsta erfarenheten och behöfver upplysning och hjälp, då det förr var helt annorlunda. Jag kommer särskildt ihåg, att en af mina vänner på 1840-talet sade mig, att det var en olycka, att den nya skolstadgan kommit ut, ty nu får bonden lära sig att räkna ut hvad en ko kostar att uppföda, och derigenom blir köttet dubbelt så dyrt. Nu deremot börjar det att löna sig både att göda och uppföda djur, om de äro goda djur, men goda djur, i synnerhet när de äro främmande racer, äro kinkiga, innan de blifva hos oss acklimatiserade. Särskildt beträffande en af dessa racer, eller Ayrshire-racen, har man hyst stor fruktan för den inom densamma temligen allmänt spridda tuberkelsjukan, om hvilken man icke rätt känner, huruvida den härleder sig af ärftlighet eller af öfverflyttning till vårt klimat, eller om den kommer deraf, att vi icke tillräckligt lufta våra ladugårdar, utan låta djuren stå inne och lefva ett osundt lif. Emellertid är det mycket svårt att få någon, som rätt förstår sig på denna sjukdom, och jag för min del har icke kunnat utröna orsaken till de talrika fall af tuberkelsjuka, som inträffat hos mig och hos mina grannar.

Man säger här, att elevernas antal är så litet. Ja, när man ger mycket små löner och uppställer mycket stora fordringar, så är det väl icke underligt, att man ej får elever. Jag tror dock icke, att detta missförhållande blir afhulpet, om vi icke få en bättre erfarenhet af deras praktiska skicklighet. Att de hafva theoretiska kunskaper, vill jag icke bestrida; jag har hört dem, som hållit ganska goda föredrag i våra landtbruksskolor, men dermed har det ock nära nog varit slut, ty då det blifvit fråga om att utröna, hvilken sjukdom ett djur haft, så har vanligtvis den kloka gubben måst komma fram. Efter hvad mig blifvit sagdt af läkare, så lär veterinärläkarens yrke icke vara så lätt, som man möjligen föreställer sig, samt att dertill fordras framför allt anlag och öga och det kanske i ännu högre grad, än då fråga är om att bota *fullvuxna* människor; ty med djuren är samma förhållande som med små barn, att de icke kunna tala om sina lidanden.

Det har blifvit sagdt, att i de stora länderna kan man nöja sig med *ett* veterinärinstitut. Detta vill jag icke bestrida, men hvad menar man då med ett stort land? Här måste man väl fästa sig vid områdets storlek, och i det fallet kunna få andra länder täfla med oss. Man har för öfrigt talat om förhållandena i andra länder; jag

känner visserligen icke många, men jag har tillfälligtvis varit i England år 1865, då kreaturspesten der rasade, och sett, huru då tillgick. Det herrskade ett ofantligt missnöje mot ministären, derföre att den icke i tid vidtagit anstalter för utfinnande af botemedel till pestens dämpande, och engelsmännen måste slutligen från sina ej så särdeles älskade grannar, fransmännen, hemta undervisning, om huru man borde bära sig åt. Veterinärkonsten stod då i England så lågt, att man mycket allmänt slagade ned sina friska kreatur i anseende till den ringa utsigt som förefanns att få dem botade. i händelse de skulle blifva sjuka. Det inträffade till följd deraf äfven hösten 1871, att, då köttet var så dyrt i London, att det höll på att blifva upplopp, helt plötsligt, när kreaturspesten utbröt stora massor af djur derföre slagades, ett så stort prisfall på kött skedde, att de, som här hade sina djur fullgödda på senhösten, icke fingo mer för dem, än de 2 månader förut erbjudits för desamma och att exporten af kött nästan måste inhiberas.

Det har redan blifvit nämndt, hvad ondt som förorsakades deraf, att *färsjukan* utbröt i Södra Sverige, och huru alla voro uppskrämde derför. I hufvudstadens grannskap tror jag knappt, att det finnes någon förständig hushållare, som håller en färhjord. ty det lönar sig icke, der mjölk och foder äro så dyra som här, och derföre tror jag icke heller, att veterinärinstitutet kan hafva någon synnerlig praktik uti dessa djurs skötsel.

Enligt min tanke bör man här noga betänka sig, innan man nedlägger så stora kostnader, som Kongl. Maj:t föreslagit, och tillse, huruvida det icke kunde vara lämpligt att i Stockholm inskränka sig till ett institut för hästars skötsel, men fördela flera mindre anspråksfulla inrättningar på andra ställen i landet, såsom på skånska och vestgötaslätterna. der rikt tillfälle förefinnes att praktisera på både unga och gamla husdjur af *alla slag*.

Jag har två ytterligare skäl, hvarföre jag anser att veterinärinrättningen i Skara icke bör förqväfas. Det ena af dessa är att, om jag icke är orätt underrättad, så är veterinärvetenskapen i Sverige så att säga på naturlig väg till följd af ortens behof och mest enskild uppoffring först uppammad på detta ställe, hvilket äfven visade sig deraf att, när man ville inrätta ett institut i Stockholm, så togs den som skulle organisera detsamma från Skara. Mitt andra skäl väger kanske mindre i mångas ögon, men är dock alldeles nog för att bestämma mitt votum; det beror på den pietet jag hyser för denna vår första veterinärinrättning. som haft utmärkta lärare, af hvilka en genom rika donationer visat sitt nit för vetenskapen.

Om särskilda veterinärinrättningar etablerades för bot af hästar, och särskilda för dem, som skola sköta andra djur, så tror jag deruti skulle ligga en fördel. Efter hvad sakkunniga personer sagt mig, börjar äfven veterinärvetenskapen komma till den höjd, att det svärligen står i en mans förmåga att förstå alla slags djursjukdomar. Arbetets fördelning måste således göra sig gällande äfven inom denna gren af läkarekonsten.

Hvad man hufvudsakligen bör se till är, att dylika inrättningar läggas på de ställen, der de icke sakna lämpliga *objekter* för sin

praktik, samt att icke orimliga summor läggas ned i palatser, ty då kan verkligen kostnaden för hvarje elev uppgå till så oerhördt belopp, som man här beräknat. Jag tillstyrker bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Hallin: Jag ber om ursäkt, att jag ännu en gång begärt ordet i denna fråga, men jag anser mig böra med några ord söka besvara åtskilliga yttranden, som här blifvit fällda. Särskildt vill jag vända mig till den talare, som sökte nedsätta de från Stockholm utexaminerade veterinärläkarne. Med den kännedom jag har om dessa veterinärer kan jag icke gå in på detta påstående, och hvad som här blifvit åberopadt torde vara ett alldeles enstaka exempel, ty jag tror mig kunna försäkra, att de personer, som numera utexamineras från Stockholms veterinärinstitut, äro fullt kompetenta till att tjänstgöra såsom veterinärläkare. En annan talare har sagt att de väl kunde vara skickliga uti att behandla hästar, men icke nötkreatur; men jag ber att få erinra, att, sedan i Stockholm inrättats kliniker för att handleda elever i vården af nötkreatur, har detta förhållande väsendtligen förbättrats. Man har vidare påstått, att en täflan mellan de båda instituten ej skulle kunna ega rum, enär på det ena stället det hufvudsakligen är hästkreatur men på det andra nötkreatur, som utgöra materialet för undervisningen. Så har jag icke kunnat uppfatta denna fråga, ty den täflan här afses är den vetenskapliga täflan mellan lärarne och undervisningen vid de särskilda läroverken, hvilka för detta ändamål böra vara likställda, och en sådan täflan vågar jag påstå skall lända till fördel både för vetenskapen och för landet. Att, såsom här blifvit nämndt, i andra större länder det endast finnes en veterinärskola och att det der går lika bra, fastän ingen täflan eger rum, är något som beror på särskilda omständigheter, nemligen att på kontinenten det är lätt för eleverna att komma från den ena inrättningen till den andra; ty, ehuru dessa inrättningar äro belägna inom olika länder, ligga de hvarandra dock så nära, att en vetenskaplig täflan verkligen eger rum. En föregående talare har äfven ifrågasatt en nedsättning uti inträdesfordringarne. Detta kan möjligen blifva nödvändigt framdeles, men att gå så långt, som denne talare föreslog, nemligen att det skulle vara tillräckligt att hafva gått ut från femte klassen i elementarläroverken, är något som jag icke kan gilla; ty med de fordringar, som numera ställas på veterinärläkarne, är det nödvändigt att de kunna ett utländskt språk, om icke två, — helst vi nästan helt och hållet sakna läroböcker i veterinärmedicin på vårt språk — samt äfven att de genomgått en fullständigare kurs i naturvetenskap och matematik; de kunskaper eleverna från 5:te klassen i dessa ämnen besitta torde väl få anses otillräckliga. Skulle någon nedsättning anses nödig, bör den i intet fall gå längre än till afgang för 6:te eller nedre 7:de klassen, enär de veterinära studierna, som nämndt är, äro af beskaffenhet, att inträdesfordringarne ej få ställas allt för små. I afseende på hvad som blifvit yttradt om att det till förmån för Skara gjorda testamentet redan blifvit læderadt, genom att der skulle vara stadgadt, att det skulle finnas en anstalt för veneriska sjuka, ber

jag att få upplysa att, enligt hvad jag hört uppgifvas, skulle i testamentet stå ordet kuranstalt, hvarmed kan menas en kuranstalt för sjuka djur. Testamentet innehåller dock att donationen är gjord till "artis veterinarii-huset i Skara" och det måste väl innebära testators önskan att ett veterinärinstitut just der bör finnas. Man har velat lösa denna fråga genom att, på sätt komiterade föreslagit, göra Skara inrättning till en sjukvårdsanstalt med ändamål derjemte att meddela undervisning i veterinärkunskapen med särskildt afseende på hofbeslaget, men för min del tror jag detta icke vara lämpligt, ty följden skulle blifva, att vi finge ett slags sämre veterinärläkare. Åtgärden skulle således i sjelfva verket afse att befordra qvacksalveriet, ty utan tvifvel skulle de från anstalten utgående hofslagarne, till föga fromma för veterinärväsendet, inom veterinärpraktikens alla delar använda sina ofullständiga kunskaper. Jag tror att den föreliggande frågan bäst löses derigenom att Skara veterinärinrättning göres likställig med den i Stockholm, och yrkar jag af denna anledning fortfarande bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag har deltagit i det yttrande af Landtbruks-akademien, hvaruti densamma uttalat den åsigt, att för landets behof en enda veterinärinrättning vore tillräcklig, och jag har af den diskussion, som här egt rum, icke kunnat öfvertygas om att så icke är förhållandet. En motsatt åsigt har väl blifvit uttalad af Sundhets-kollegium och veterinärinstitutet i Skara, men det må tillåtas mig nämna, att ordföranden i Sundhets-kollegium har delat Landtbruks-akademiens åsigt. Han har nemligen under en diskussion i denna Kammare yttrat sig på följande sätt: "Om de för veterinärundervisningens förbättrande begärda anslag beviljas, hvilket jag anser vara oundgängligen nödvändigt, så vidt denna undervisning skall motsvara sitt ändamål, hemställer jag till Utskottets bepröfvande, huruvida landets behof kan anses fordra och dess tillgångar medgifva vidmakthållandet af två veterinärläroverk, bland hvilka det ena, hvars verksamhet är provisorisk och ofullständig, visserligen är grundadt på enskild donation men likväl åtnjuter statsbidrag, hvilket likasom ock läroverkens lärarekrafter bättre kunde för det andra användas". Således lärer inom sjelfva Sundhets-kollegium tankarne i denna fråga vara delade. Den siste talaren omnämnde, att man kunde utsätta sig för att få sämre veterinärer. Det var just detta Landtbruks-akademien befarade, emedan den trodde att det skulle inträffa i detta fall likasom med mynt, att ett sämre mynt uttränger ett bättre. Vi hafva också här hört omtalas huru på somliga orter qvacksalvare föredragas framför bildade veterinärer. Man kan omöjligt föreställa sig, att under en kurs, den må vara hur lång som helst, alla möjliga sjukdomsfall skola kunna förekomma till behandling, och att således eleverne skola om dem erhålla praktisk kännedom, utan veterinärerna måste på teoretisk väg inhemta kunskap om sjukdomarne, kännetecken och grunderna för deras behandling och sedermera med tillhjälp af eget omdöme förstå att tillämpa hvad de på teoretisk väg lärt. Om man skulle inrätta två veterinärläroverk så beskaffade, att det ena hade högre anspråk på lärjungarnes kun-

skapsmått vid deras inträde och sedermera ålade dem en fullständig kurs, och det andra åter hade mindre fordringar för inträde och dimitterade eleverna efter en kortare kurs, men det oaktadt eleverna från dessa båda anstalter skulle hafva lika befodringsrätt, skulle detta efter mensklig beräkningsförmåga leda derhän, att de flesta sökte sin undervisning vid det läroverk. der de lättast och med minsta uppoffring kunde absolvera sin kurs. Det var en tid, då det ansågs svårare att vid det ena af rikets universitet genomgå den juridiska examen och då hade det andra universitetet ett starkt tillflöde af lärjungar, hvilka der sökte genomgå den lättare examen. Jag tror att det skulle vara ett olyckligt *plåstrande*, om man vill gifva anslag åt 2:ne sådana läroverk, som de ifrågavarande, utan att göra dem i allo med hvarandra likställda och att detta skulle komma att leda derhän, att det med större kostnad inrättade mera fullständiga läroverket skulle komma att sakna lärjungar, under det att det andra sämre hade alldeles allt för många.

Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Friherre von Essen: Den sednaste ärade talaren slutade sitt anförande dermed, att han ansåg, att det af Kongl. Maj:t föreslagna sätt att ordna undervisningen i Skara vore att plåstra, emedan der icke skulle meddelas fullständig undervisning. Här har af flera talare framhållits, att man på många ställen heldre använt elever från det hittills varande institutet i Skara än lärjungar från Stockholms institut, och å andra sidan har jag hört att eleverna från Stockholm skulle vara lika bra som de från Skara. Jag lemnar derhän, hvilka som hafva varit de skickligaste, men jag fäster mig vid att en täflan således redan har egt rum. Nu har Kongl. Maj:t begärt ett anslag för att öka lärarekrafterna vid Skara institut och då skulle det väl icke försämrast, utan tvärtom vinna en större utveckling i de läroämnen som äro erforderliga. Det synes mig derföre, som om man icke hade skäl att säga, att hvad Kongl. Maj:t nu föreslagit är en half åtgärd eller ett sätt att plåstra. Här har blifvit yttradt, att den lilla ladugården vid Skara icke vore af någon väsentlig betydelse, då den icke uppgår till mer än 15 kreatur. Jag tror för min del, att, äfven om denna ladugård icke är stor, är den dock till icke ringa nytta, emedan derigenom lemnas tillfälle för eleverna att taga kännedom om vården om djuren äfven under det friska tillståndet. Just denna omständighet har blifvit af komiterade framhållen, och Sundhets-kollegium har sedermera föreslagit att en särskild ladugård borde anläggas i Stockholm. Landtbruks-akademien hade emot detta förslag icke något annat att invända än att "Akademien i afseende å det af kollegium alternativt anmälda förslaget om anläggande vid veterinärinrättningen af en ladugård i större skala icke huser någon annan betänklighet än ur synpunkten af en sådan anstalts kostsamma anläggning och underhåll". Häraf synes, att Landtbruks-akademien funnit det vara nyttigt, att en ladugård finnes vid veterinärinrättningar, och akademien måste således sjelf erkänna att Skara institut deruti har en fördel framför Stockholms.

Jag anhåller om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Utskottets förevarande hemställan dels ock afslag derå samt bifall till Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga framställning; gjordes först proposition på bifall till Utskottets hemställan, hvarvid svarades många Ja och Nej i blandning, samt sedermera proposition på afslag derå och bifall till Kongl. Maj:ts framställning, då svaren likaledes utföllo med många så väl Ja som Nej; och förklarades Ja nu hafva varit öfvervägande. Flere ledamöter begärde votering.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som bifaller Stats-Utskottets hemställan i 15:de punkten af utlåtandet N:o 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår Kammaren denna hemställan och bifaller Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga framställning.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—34.

Nej—43.

16:de punkten.

Grefve Hamilton, Henning: Jag har naturligtvis ingen anmärkning att göra vid Utskottets hemställan i denna punkt, men jag har ansett mig böra upplysa, att, då Utskottet upptagit anslaget till 8,250 R:dr, så är detta så till vida oriktigt, som akademien icke åtnjuter högre anslag än 2,250 R:dr. De öfriga 6,000 riksdalerna utgöra ett anslag, som utdelas af Kongl. Maj:t efter akademiens hörande, men de äro icke anslagna till akademien.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

17:de—25:te punkterna.

Biföllos.

26:te punkten.

Herr Odelberg: Det tyckes som om ett oblidt öde hvilade öfver veterinärinstitutet i Stockholm, ity att, oaktadt redan 1867 ansetts nödigt företaga dess ombyggnad, verkställigheten häraf fortfarande låter vänta på sig. En hvar, som känner förhållandena vid

veterinärinstitutet, kan icke annat, än gifva Stats-Utskottet rätt, då Utskottet i sitt förevarande betänkande yttrar: "Att veterinäriustitutets nuvarande byggnader nästan utan undantag äro sådana, att, om läroverket skulle i detta afseende blifva i sitt gamla skick, dess verksamhet komme att förklaras, läser få anses ostridigt, och behovet af en genomgripande förändring i nämnda hänseende har äfven blifvit af Riksdagen erkändt." Redan 1867 hade plan till veterinäriustitutets ordnande blifvit upprättad och till Kongl. Maj:t ingifven samt af Kongl. Maj:t framlagd till Riksdagens pröfning. Riksdagen yttrade sig icke i fråga om kostnadsbeloppet, utan förklarade endast, att Riksdagen icke kunde bifalla den nädiga framställningen, på den grund, att institutets läge icke vore lämpligt, hvarför ock man borde söka förlägga det till någon tjenligare plats i någon af stadens utkanter, om icke rent af på landet. Med anledning häraf erhöi veterinäriustitutets styrelse uppdrag att anställa efterforskningar, och styrelsen ansåg då, att tjenligaste platsen vore en tomt i kvarteret Terranova, belägen emellan Kongl. Svea och Andra Gardets Kaserner och sjön. Byggnadsplaner uppgjordes, upptagande en kostnadssumma, som något understeg den för institutets ordnande å kvarteret Edelman, men emellertid föredde sig ett hinder, som icke på förhand kunnat af styrelsen tagas i beräkning, nemligen att tomten ansågs erforderlig för militära ändamål. Veterinäriustitutets styrelse såg sig då nödsakad att ånyo anställa efterforskningar och inkomma med nytt förslag till institutets ordnande. Såsom af bilagan till Kongl. Maj:ts proposition inhemtas, stannade emellertid styrelsen vid samma förslag, som redan 1866 blifvit upprättadt och 1867 för Riksdagen framlagdt, nemligen att en del af institutets tomt i kvarteret Krabaten borde försäljas och den återstående delen till Rydbergska stiftelsen afträdas i utbyte mot stiftelsens tomt i kvarteret Edelman, hvilken då, sammanlagd med institutets tomt i samma kvarter, komme att utgöra institutets nya område, der byggnaderna skulle uppföras. Sedan detta förslag var inlemnadt, fästes styrelsens uppmärksamhet derpå, att i granskapet funnes en för ändamålet tjenlig lägenhet, der institutet erhöi erfordert utrymme, och hvars förvärfvande för institutet vore jemväl i så måtto fördelaktigt, att den dyrbara tomt, hvarpå institutet för närvarande är anlagdt, icke vidare för institutet erfordrades, utan kunde förmänligen afyttras. Den sålunda utsedda nya tomplatsen är belägen i kvarteret Vedbäraren samt utgöres för öfrigt af en del af lägenheten Djursborg och Ladugårdsgärdet. Ritningar och kostnadsförslag uppgjordes af en tjänsteman i öfverintendents-embetet, sedan veterinäriustitutets lärarekollegium yttrat sig om behovet för läroanstalten af de särskilda byggnaderna. Nu torde väl institutet sjelft få anses vara den auktoritet, som bäst kan bedöma, hvilka byggnader för institutet erfordras, likasom öfverintendents-embetets tjänstemän torde få anses vara mest kompetente att upprätta kostnadsförslag. Icke destomindre förklarar Utskottet, att institutets behof af byggnader borde kunna inskränkas, och att kostnaderna skulle kunna nedbringas. Mig synes då, att Utskottet, innan det afgifvit ett sådant yttrande, åtminstone bort rådföra sig med de sakkunniga personer, från hvilka förslaget utgått. Så har emellertid icke skett, och jag

måste derföre protestera emot Utskottets yttrande i sådant hänseende. Att kostnaderna blifva ganska betydliga, kan väl icke bestridas, men man får taga i betraktande, att, om institutet förlägges till den föreslagna platsen, blifva institutets nuvarande särdeles dyrbara och mycket begärliga tomter lediga till försäljning och komma antagligen att betinga ett mycket högt försäljningspris. Detta pris har beräknats till 190,000 R:dr, men det kan lätteligen inträffa, att vid tidpunkten för en blifvande försäljning konjunkturerna äro sådana, att priset kan uppgå till bortåt 300,000 R:dr.

Då Utskottet icke anført något verkligt skäl för sin afstyrkande hemställan, men behofvet af nybyggnad är särdeles stort, får jag anhålla om proposition derå, att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, ville bifalla Kongl. Maj:ts proposition.

Herr vice Talmannen: Den siste värde talaren har yttrat, att läroverkskollegiet bäst borde kunna bedöma behofvet af de föreslagna byggnaderna och att öfverintendents-embetet bäst vore i tillfälle beräkna kostnaderna. Detta vill jag till en viss grad medgifva; men då frågan varit hänskjuten till Stats-Utskottet, har Utskottet icke kunnat inskränka sig till att svara, att, som läroverkskollegiet bedömt planen och öfverintendents-embetet kostnaderna, vore dermed allt godt oeh väl, utan måste det hafva varit Utskottets pligt, att ingå i litet närmare pröfning af sjelfva frågan.

Samme aktade talare anmärkte vidare, att Utskottet bort rådföra sig med sakkunniga personer, i hvilken händelse, enligt talarens förmenande, Utskottets hemställan skolat blifva annorlunda. Jag tror verkligen, att Utskottet skulle så gjort, derest icke Utskottet tilltrött sig, att derförutan på grund af de handlingar, som förelågo, bilda sig en tillförlitlig åsigt; och jag är förvissad, att Kammaren likaledes, efter att hafva erhållit del af hufvudinnehållet af dessa handlingar, skall biträda Utskottets åsigt. I sådant hänseende torde jag få meddela några upplysningar. Den ifrågasatta nybyggnaden skulle omfatta i hufvudbyggnaden

1:sta Våningen:

- 1 stort auditorium,
- 1 d:o laboratorium,
- 1 rum för botaniska samlingar,
- 1 d:o för fysiska d:o
- 1 d:o för kemiska d:o
- 1 d:o för apothek,
- 1 d:o för professorn,
- 1 d:o för veterinärstyrelsens kansli,
- 1 d:o för chefen,
- 1 d:o för lärare,
- 1 d:o sessionsrum,
- 3 d:o för adjunkter
- 1 repetitionssal.

2:dra våningen:

8 rum, kök och garderober för föreståndaren,
 3 rum för adjunkter,
 Expeditionsrum,
 1 rum för professorn,
 4 rum museum.

3:dje våningen:

Bibliothek,
 3 läsrum.

Ser jag nu till kostnadsförslaget, befinnes, att detta upptager:

Badbassin för hästar	5,576	R.dr,
stängselmur	5,414	"
jernstaket dertill	7,830	"
auditorier och rum	257,754	"
anatomisal, m. m.	58,078	"
smedja, skostall, bostad för smeden m. m.	128,624	"
stall och vagnshus	38,485	"
stall och ridhus	61,867	"
hund- och rots-stall m. m.	23,120	"

Dessa siffror måste, enligt Utskottets åsigt, tillräckligt motivera Utskottets hemställan, "att Riksdagen, med afslag å Kongl. Maj:ts förevarande nådiga framställning, måtte i underdånighet anhålla det Kongl. Maj:t täcktes tillse, huruvida icke sådana förändringar i den nu uppgjorda planen för veterinärinstitutets i Stockholm nya byggnader må kunna vidtagas, att anläggningskostnaden väsendtligen inskränkes". Om nu redan förut tillräcklig anledning funnits, att önska, att veterinärinstitutet i Stockholm måtte inskränkas till mindre dimensioner, än som i berörda plan afsetts, torde detta ännu mera vara händelsen, sedan Kammaren, för sin del, beslutat, att veterinärrättningen i Skara skall utvidgas till ett fullständigt veterinärläroverk. Om detta komme till utförande, är nemligen uppenbart, att en icke ringa del af de elever, som beräknats för institutet i Stockholm, derefter skola söka sin undervisning i Skara, hvaraf åter följden blefve, att en betydlig inskränkning i behovet för veterinärinstitutet i Stockholm skulle uppstå. Innan definitivt beslut om tvenne fullständiga läroverk blifvit fattadt, torde således icke vara skäl att bestämma om utsträckningen af institutet i Stockholm.

Att emellertid behovet af nybyggnad är trängande, medgifver jag villigt; men tillräcklig anledning torde vara, att ännu en gång taga frågan i öfvervägande, och dertill kommer ytterligare, att de tomter, som blefvo lediga till försäljning, antagligen med hvarje år få ett förökadt värde, så att de olägenheter, som föranledas af ett uppskof, motvägas af fördelarne vid en blifvande försäljning. I allt fall kunna dessa olägenheter icke blifva så stora, att icke det vore ännu större förlust, om så betydliga kostnader nedlades på en inrättning, som kunde vara tillgodosedd med väsendtligt mindre.

Jag tror, att Utskottet haft full befogenhet för sin hemställan, och anhåller derföre, att densamma måtte af Kammaren bifällas.

Herr Hallin: Den förste värde talaren har redogjort för ärendets föregående behandling. och jag behöfver derföre icke uppehålla mig dervid, utan får endast, i liket med honom, påpeka, hurusom redan 1867 erkänt blifvit, att byggnaderna voro så förfallna, att nybyggnad ovilkorligen erfordrades, på det institutets verksamhet icke måtte förlamas. Icke desto mindre befinner sig frågan ännu i samma skick som 1867, men under tiden har naturligtvis ställningen vid institutet icke förbättrats. Att kostnaderna för nybyggnad blifva betydliga, är ovedersägligt, men ett icke ringa bidrag till deras betäckande är att förvänta genom försäljning af de tomter, institutet för närvarande upptager. Då beräkningarne äro uppgjorda af sakkunniga personer, torde deremot icke vara något att erinra; men med anledning af den siste värde talarens anförande, anser jag mig böra nämna, att i ett af de uppgjorda förslagen, är den tredje våning, som af talaren omförmälades, utesluten.

För en anstalt af sådan beskaffenhet som den ifrågavarande, hvilken måste omfatta ej mindre lokaler för undervisning än äfven för sjukvård, är oundgängligt, att utrymmet tilltages i temligen stor skala, och jag förmodar derföre, att några betydliga inskränkingar i de uppgjorda planerna icke lämpligen kunna ega rum; men då för den händelse Riksdagen beslutar, att veterinärinrättningen i Skara skall utbildas till ett fullständigt läroverk. *någon* inskränking i planerna för ombyggnad af veterinärinstitutet i Stockholm torde kunna vidtagas, hemställer jag derföre, att Kammaren behagade till Stats-Utskottet återremittera ärendet, på det att detsamma der måtte komma i förnyadt öfvervägande.

Herr Petre: Jag instämmer med dem, som anse, att behofvet i detta fall är oundvikligt; men vid det förhållande, att den plats, som nu är föreslagen för veterinärinstitutet, först så sent blifvit utsedd, att några ritningar och kostnadsförslag icke för densamma hunnit blifva uppgjorda, utan de från åren 1865 och 1866 för andra platser upprättade äldre ritningar lagts till grund för förslaget, har Utskottet, efter noggrant öfvervägande, icke i frågans nuvarande skick kunnat tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition. Dessutom har förslagets omfattning, jemte dermed förenade kostnader, jemväl synts Utskottet alltför stora. Detta är redan af en föregående talare påpekadt; men dertill kommer, att bland de handlingar, som åtföljde Kongl. Maj:ts proposition till Utskottet, fanns ett kostnadsförslag, som utvisade icke obetydligt lägre siffror än det ifrågavarande. Jag vill exempelvis nämna, att, enligt det kostnadsförslag, som ligger till grund för Kongl. Maj:ts proposition, omarbetadt den 9 November 1872, upptages för ett auditorium 257,754 R:dr, under det att det andra kostnadsförslaget, omarbetadt likasom det förra i enlighet med nutidens priser, den 23 December 1872 härför endast upptager 195,822 R:dr; likaså är förhållandet med en anatomiebyggnad, som i det ena förslaget upptages

upptages till 58,000 R:dr och i det andra till 48,000 R:dr. Jag har endast velat anföra detta, för att visa, att en nedsättning i kostnaderna bör vara möjlig. Jag instämmer gerna med dem, som önska, att detta behof snart blir afhjelpat; men jag kan icke föreställa mig, att icke nästa Riksdag äfven skulle kunna för år 1874 bevilja nödiga medel för detta arbete, om ett förslag, upprättadt för den nu afsedda platsen och med den inskränkning i omfång och kostnader, som Utskottet åsyftat, till dess inkommer. På grund häraf får jag anhålla om bifall till Utskottets förslag.

Herr Odelberg: Jag vill väl icke bestrida, att icke möjligtvis veterinärinstitutets byggnader skulle kunna i viss mån inskränkas och att kostnaderna i följd deraf skulle kunna något nedsättas; men jag får fästa uppmärksamheten på, att då denna fråga var före vid 1867 års riksdag, blef den gjorda framställningen af Riksdagen afslagen, icke derföre, att kostnaderna ansågos för stora, eller att ritningarne upptogo för stora lokaler, utan derföre, att man ansåg, att en annan plats för institutet borde väljas. Det är naturligt, att styrelsen för institutet således icke haft skäl att göra någon förändring i anordningen i ändamål att minska kostnaderna, då sådant icke af Riksdagen sattes i fråga. Då man bygger för ett sådant ändamål som det ifrågavarande, och anläggningen är alldeles ny, kan det icke vara staten värdigt att bygga blott för tillfället, utan äfven afse en kommande tid och dess behof, som troligen skola blifva större än de närvarande.

Den siste talaren anmärkte, att detta kostnadsförslag icke är uppgjort för den plats, som man nu föreslagit till lokal för veterinärinstitutet. Det är visserligen sannt, att detta förslag ursprungligen är uppgjort för att lägga institutet på kvarteret Edelman; men naturligen böra de byggnader, som erfordras, vara desamma. antingen de läggas i norr eller söder, och då båda ifrågavarande platser äro ungefärligen lika såsom byggnadstomter betraktade, finnes det icke något skäl för handen, hvarför förändring i byggnaden skulle ega rum för den sednare lokalen.

Jag fortfar att yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr vice Talmannen: Jag anhåller, att med anledning af den siste talarens yttrande få tillägga ett par ord. Om jag rätt upptat hans yttrande, gick det derpå ut, att när Riksdagen år 1867 besvarade Kongl. Maj:ts proposition angående beviljande af 390,000 R:dr för uppförande af nya byggnader vid veterinärinstitutet i Stockholm, Riksdagen icke hade någon anmärkning i afseende på sjelfva summan, utan att afslaget härleddes sig derifrån, att man önskade en utredning, om icke veterinärinstitutet kunde förläggas på en annan plats; och talaren ansåg, att man derföre nu saknade anledning att ifrågasätta nedsättning i kostnadsbeloppet. Jag ber dervid först få anmärka, att Riksdagens skrifvelse innehöll följande: "att Kongl. Maj:t måtte låta närmare undersöka och utreda, huruvida icke institutet, till besparing i kostnaderna, skulle kunna utan väsendtliga olä-
Riksd. Prot. 1873. 1 Afd. 3 Band.

genheter till någon plats vid hufvudstadens gräns förläggas“. Deri ligger dock redan någonting angående kostnaderna, som då voro upptagna till 390,000 R:dr och nu uppgå till 634,000 R:dr; och äfven om 1867 års Riksdag icke hade något att invända mot summan, följer icke deraf, att man icke nu kan anse densamma vara för hög.

Herr Odelberg: Jag ber om ursäkt, att jag ännu en gång besvärar Kammaren. Jag yttrade visserligen nyss, att det var icke den beräknade kostnaden, som utgjorde skäl för afslag vid 1867 års riksdag, och jag vidhåller det nu. Denna framställning afslogs då visserligen, för att kostnaderna skulle minskas, men icke kostnaden för byggnadsföretaget, utan derföre att besparing skulle kunna uppstå genom försäljningen af de dyrbara tomterna. Jag får också fästa uppmärksamheten på, att det var icke 390,000 R:dr, som byggnadskostnaden belöpte sig till, utan 486,000 R:dr, från hvilken sistnämnda summa man ansåg sig kunna draga 96,000 R:dr såsom förmodad ersättning för östra delen af institutets tomt i kvarteret Krabaten. För närvarande äro kostnaderna beräknade till 594,000 R:dr, hvartill komma expropriationskostnad och ombyggnad af några hus vid Djursborg eller sammanlagdt 634,000 R:dr; och kostnaden att bygga år 1874 har, såsom bekant, stigit med 50 å 60 procent mot år 1867. Följaktligen skall den sednare siffran, 594,000 R:dr, hvartill byggnadskostnaderna nu uppgå, icke jemföras med 390,000 R:dr utan med 486,000 R:dr, och med så mycket, som skilnaden emellan dessa båda summor, äro troligen byggnadskostnaderna förökade nu, om icke med mera. Dessutom får man taga i betraktande, att om byggnadskostnaderna hafva ökats, hafva också prisen på byggnadstomter väsendtligen ökats, och att således det pris, som borde kunna erhållas för de fem tomter, i hvilka de två nuvarande kunna delas, troligen blir så mycket större, att kostnaderna för sjelfva byggnaden, om den nu företages, icke skall blifva större, än om arbetet blifvit företaget år 1867. Om alla dessa omständigheter tagas i betraktande, torde man finna lämpligt att bifalla hvad Kongl. Maj:ts proposition innehåller.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till Utskottets förevarande hemställan, dels afslag derå samt bifall till Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga framställning och dels slutligen återremiss af punkten; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till Utskottets hemställan och, då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

27—31:sta punkterna.

Biföllos.

32:dra punkten.

Herr Almqvist: Det kan icke vara min mening att nu begära

bifall till det anslag, som motionären föreslagit; men i stöd af Utskottets välvilliga omdöme, tager jag mig anledning fästa närmare uppmärksamheten uppå den föreliggande frågan. Det är tyvärr tillräckligt känt, att på nästan hvarje ort i vårt land finnes ungdom, vanartig och vilsekommen, särdeles i städerna. Denna ungdom, om den lemnas att, likt ogräs, uppväxa utan att någon om den tager vård, skall med tiden komma att sprida sitt gift allt mer och mer omkring, och denna ungdom utgör till betydlig del den stam, hvarifrån våra fångelser befolkas. Om en möjlighet vore att minska denna befolkning eller att omskapa den, så att densamma, från att vara en olycka för sig sjelf och ett förderf för samhället, blefve nyttiga samhällsmedlemmar vore, enligt min åsigt, detta ett för representationens omsorg ganska värdigt föremål. De kostnader, som därför åtginge, vore i sanning icke bortkastade, utan skulle tvärtom bespara för staten en del af de drygare kostnader, som nu användas för fångvården. Då det antagligen i landet finnes ett par tusen barn, som utan eget förvållande befinna sig i den ställning, att de, lemnade åt sig sjelfva, icke kunna blifva annat än till skada för samhället och småningom till stor del brottslingar, torde väl hvar och en medgifva, att, om det finnes någon möjlighet att i tid göra dem oskadliga och att till icke ringa del ombilda dem till nyttiga samhällsmedlemmar, de kostnader, som härför skulle erfordras, icke vore illa använda. Möjligheten deraf torde synas många vara en utopi; men erfarenheten uti andra länder visar, att så icke är förhållandet. Särskildt i Frankrike och till en del i England är mig bekant, huru man under sednare tider häråt egnat allvarlig omsorg. Det sätt, hvarpå man der tillväggått, skiljer sig högst väsentligt från det, på hvilket man hos oss sökt att lemna dylik vård. På åtskilliga ställen i vårt land har man visserligen vidtagit åtgärder i den vägen; barnen födas och klädas af några beskedliga människor, äfven meddelas dem undervisning, och man må vara tacksam därför. Men annorstädes nöjes man ej med sådana lena åtgärder. Man går der tillväga på ett vida kraftfullare sätt. Man tager om hand denna ungdom, icke såsom hos oss blott tills den blir femton år, då den hos oss utsläppes till den förste, som vill i tjänst eller arbete emottaga det ännu icke stadgade barnet; annorstädes behåller man individen tills han vunnit stadga. Vid ifrågavarande, på landet anlagda, med jordbruk förenade anstalter, hållas de unga under oafbruten tillsyn af särskilda, för ändamålet bildade pålitliga personer, och detta både natt och dag, så att den vanartige icke har tillfälle att hvarken med ord eller handling fela, utan att sådant bemärkes samt straffas eller korrigeras.

Denna stränga tillsyn gör, att den unge under de första åren hinner glömma de dåliga vanorna, och till följd af den på religiös och moralisk grund hvilande handledningen insuper och befästes i goda vanor. genom hvilket allt sinnet gifves en sund, nyttig riktning. Oaktadt denna ordning uppehålls af en oböjlig jernhand, som icke medgifver någon afvikelse eller ett fortgående på den dåliga banan, framlyser likväl i allt och märkes af de unga, att den, som utöfvar denna tillsyn, har ett hjerta, som varmt klappar för dem och vill deras verkliga väl. De uppfostrande medlen äro derjemte sträng

militärisk ordning, ovilkorlig lydnad och strängt arbete. Detta har åstadkommit de vackraste resultat. Vid en sådan jordbrukskoloni i Frankrike, den jag varit i tillfälle att se, hade på de sista 30 åren 4,000 individer blifvit uppfostrade, och af de derifrån utgångna hade, enligt de register, som öfver dem föras hela lifvet igenom, ännu icke mera än sex procent återfallit i brott, under det tillförene, enligt de statistiska uppgifterna i Frankrike, af sådan slags ungdom, som den der upptagna, 75 procent stannat inom fängelserna. Jag vill därför icke säga, att samhället fått i behåll alla de 69 procenten; men om man också gör något afdrag, visar det sig likväl, att man i den vägen kan åstadkomma något verkligt gagnande. Det är visserligen sannt, att man, för att i denna väg kunna uträtta något, måste räkna derpå, att ett individuellt intresse skall uppehålla och leda det hela; men individens lif har en ej aflägsen gräns och förmögenheten i vårt land är icke så stor, att man kan beräkna allt af de enskilde. En sådan inrättning må icke lemnas åt sig sjelf; den skulle då äfventyra att till följd af en eller annan persons bortgång falla tillsammans. Den måste beredas en fastare grund om den skall uppstå och förmå bereda det gagn, det allmänna deraf skulle kunna hemta. En enda sådan, i likhet med vissa utländska, välordnad uppfostringsanstalt eller koloni för vanvårdad eller vanartig ungdom skulle här i landet komma att utgöra ett mönster, efter hvilken de flera för samma, ännu hos oss ouppnådda, syftemål befintliga vårdanstalter sannolikt skulle ombildas. Då man nu icke kan begära, att staten i frågans outredda skick skall anvisa några medel, men det å andra sidan visat sig, att den enskilda uppmärksamheten är fästad på sakens stora betydelse, och vid denna riksdag tvänne motioner i ämnet blifvit väckta, förekommer det mig, som vore det önskligt, att representationen ville hos Kongl. Maj:t anhålla om utredning om och i hvad mån eller på hvad sätt det vore lämpligt, att staten trädde emellan för att befördra denna viktiga sak; och det är på grund af denna uppfattning, som jag vågar hemställa, att Kammarerna måtte för sin del besluta att i underdänig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande om och i hvad mån eller på hvad sätt staten lämpligen må befördra eller understödja sådana uppfostringsanstalter, som i vissa andra länder begagnats och funnits ändamålsenliga för upptuktelse och uppfostran af sådan vanartig ungdom, som är i saknad af behörig vård.

Herr von Koch: Jag vill endast anmärka, att uppmärksamheten verkligen för många år sedan har varit fästad vid detta ämne. Redan Konung Oscar I hade särskildt fäst sin uppmärksamhet dervid. År 1843, således för 30 år sedan, besökte jag tillsammans med sedermera General-direktören för fängelserna E. von Troil den då fullständigaste inrättning i Europa å Mettrai vid Tours. Jag vet icke, om det var den, på hvilken den föregående talaren syftade; men detta var en åkerbrukskoloni för unga förbrytare, till större delen förflyttade från fängelserna i Paris, och den hade visat de förträffligaste resultat. Detta var dock egentligen frukten af utmärkta personers bemödanden, och isynnerhet en Herr de Metz, som hade rest

i Amerika och tagit noga kännedom om fängelseväsendet, inlade stora förtjenster härom; och till följd af de underrättelser, som Oscar I fick om hans utmärkta förtjenster om fångvården, erhöll han en svensk orden. Den andre var en fransk vicomte, som åtog sig detta arbete och gjorde stora uppoffringar därför. Dessa personer, den ene en utmärkt jurist, skötte det på ett sådant kristligt och uppoffrande sätt, att de till och med hvarannan vecka hade vakt och sofvo i de unga förbrytarnes sofrum.

Särskildt har jag, för min del, velat fästa uppmärksamheten på, att, om något skall göras i denna sak, man icke måtte förlägga sådana inrättningar i städerna utan helst i landsorten, der det förädlande inflytandet af umgänget med naturen städse visat goda frukter. I England har man en sådan inrättning på ön Wight, och äfven här i Sverige har af en patriot i Skåne blifvit anlagd en dylik inrättning på Råby, hvilken egentligen är afsedd endast för vanartiga barn och icke för unga brottslingar, och dessa inrättningar hafva lyckats mycket bra. Jag tror icke att det är nödigt att ingå till Kongl. Maj:t med en skrifvelse, som jag annars skulle velat understödja, då vi hört, att General-direktören för fängelserna varmt intresserar sig för denna sak. Utan tvifvel finnes icke någon person med den sak-kunskap, den erfarenhet och den värma för saken, som är lämpligare än han att taga initiativet med en framställning hos Kongl. Maj:t. I Andra Kammaren har blifvit väckt en motion, som föreslår förändrade straffbestämmelser för unga brottslingar, och om den vinner afseende torde då vara skäl fästa uppmärksamheten vidare på denna sak.

Herr Caspersson: Den motion, som nu utgör föremål för Kammarrens öfverläggning, berör ett ämne, som är af aldra största vikt; och helt visst skulle det vara en glädje för hvar och en, om något kunde göras i denna riktning. Jag har begärt ordet för att upplysa, att Lag-Utskottet har under handläggning en inom Andra Kammaren väckt motion, som syftar till samma mål som denna motion. Den förra afser nemligen en förändring af brottmålslagstiftningen derhän, att domaren skulle kunna föreskrifva, att unga brottslingar, i stället för att skickas till de vanliga fängelserna, skulle öfverlemnas till enskilda inrättningar så beskaffade, som de här ifrågasatta. Det förefaller mig temligen tydligt, att om man hade några sådana inrättningar, skulle de icke kunna gagna utan en motsvarande förändring i lagstiftningen, som berättigar att skicka dit unga brottslingar. Men å andra sidan kan en sådan förändring af lagen icke gerna antagas så länge dylika inrättningar icke finnas. Denna förändring i lagen kan icke heller ega rum förr, än man har några bestämda garantier, icke allenast att dylika inrättningar på enskild väg komma till stånd, utan äfven att de fortfarande komma att ega bestånd. I annat fall skulle vi hafva en lag, som icke kunde efterlevas. Det är därför nödvändigt, att dessa båda frågor tagas under öfvervägande på en gång och att staten inrättar sådana anstalter, som göra det möjligt att, oberoende af enskilda personers företagsamhet, bringa en så beskaffad lagstiftning till stånd. Derföre skulle

jag anse lämpligt, att, om Riksdagen ville besluta en skrivelse till Kongl. Maj:t i denna syftning, man uppskjuter dermed till dess det omnämnda betänkandet från Lag-Utskottet inkommit. Då kan Kongl. Maj:t blifva i tillfälle att på samma gång taga i öfvervägande, huru sådana anstalter skulle kunna af staten tillvägbringas eller understödjas, äfvensom de lagförändringar som för dessa anstalters begagnande skulle vara af nöden. Jag hemställer derföre, att för närvarande Utskottets förslag må vinna Kammarens bifall.

Herr Almquist: I min framställning undvek jag med flit att nämna något om unga brottslingar eller sådana som voro dömda för brott. Derom handlar den motion, som är hos Lag-Utskottet under behandling, och hvad den frågan angår tror jag, att i händelse en lagförändring kommer att ske, tillfälle för dessa unga brottslingars uppfostran till en början skall kunna beredas vid det nya fängelset i grannskapet af Göteborg. Jag talade icke om dem, utan om den unga befolkning, som stryker omkring i stad och land och med tiden blir roten till en stor del af det förderf, hvaraf landet lider. Det är denna ungdom, som enskilde gerna vilja medverka till att omskapa; men jag kan personligen försäkra, att många, som ville dertill medverka, äro rädda att taga på sina skuldror allena ett företag, som skulle kunna afbrytas med en eller annan persons lifstid. Jag vill icke sätta i fråga, att staten skall vidkännas några stora uppoffringar härför, men jag hoppas, att, om det blir för Riksdagens ledamöter officiellt kunnigt hvad som i den vägen kan uträttas, Riksdagen skulle kunna utan särdeles uppoffring lemna ett kraftigt understöd i en eller annan form, såsom genom upplåtelse till inrättningen af någon kronojord och bidrag för lärare och dylikt.

Jag nämnde, att dessa anstalter i Frankrike voro afsedda för unga förbrytare, som dels äro dömda för brott och dels af polismyndigheterna blifvit tagna om händer, ehuru de icke förbrutit sig i laglig mening, men likväl, antagligen, om de lemnas åt sig sjelfva, med tiden skola blifva högst farliga. Äfven föräldrar och målsmän, som hafva sådana vanartiga barn, ega, då annan hjälp icke finnes, hos myndigheterna anmäla sig att, efter pröfning af förhållandet, få barnen till sådan upptuktelse emottagna. Dessa anstalter, som tillkommit genom enskilda personers bemödanden, vunno efter några år det förtroende, att franska regeringen anhöll, att vissa bland dem äfven måtte emottaga från statens fängelser unga brottslingar, för att under af lagen bestämd tid hållas till vård och upptuktelse. Staten erbjöd sig att betala omkring 70 centimer per dag för hvarje individ för föda och kläder, och de enskilda bestodo allt det öfriga, såsom sjelfva grundegendomen, handledning af en mängd personer och undervisning. Sedan genom enskilda bemödanden många sådana anstalter kommit till stånd och i olika form erhållit bidrag af staten, uppgår för närvarande antalet till icke mindre än 32, inräknade de för flickor inrättade och af fromma stiftelser underhållna. I England, der enskildas bidrag äro rikligare och der den Kongl. familjen intresserat sig för saken, underhållas åtminstone en stor del anstalter

helt och hållet utan statsbidrag. Resultaten på båda ställen hafva emellertid varit lika gynsamma.

Om nu denna fråga verkligen är af vigt och man icke ensamt kan räkna på den enskilda uppoffringen, kan jag icke se någon annan utväg, än att Riksdagen vänder sig till Kongl. Maj:t med begäran om officiell upplysning i ämnet, och jag vågar hoppas, att saken skulle på detta sättet kunna befordras.

Grefve af Ugglas: Som Herrarne af Utskottets betänkande finna, har Utskottet egentligen icke lemnat någon utredning af saken, då Utskottet dels varit i saknad af all utredning på hvad sätt de af motionären föreslagna medel skulle för ändamålet användas, dels äfven, oaktadt sympatier för saken, ansett, att i ett ämne som detta, der det icke är så mycket fråga om sjelfva saken utan mera om sättet huru densamma skall ordnas, initiativet borde komma från Kongl. Maj:t. Det skulle då vara något besynnerligt, om Kammaren, med fullt erkännande af den nytta denna sak skulle medföra, skulle efter ett eller annat varmhjertadt föredrag, straxt besluta en skrivelse till Kongl. Maj:t. Skulle något vid denna riksdag göras, vore väl rättast att återremittera frågan; men är densamma af en så stor vigt, lärer väl Kongl. Maj:t, efter framställning af chefen för fångvården, behjerta saken och derom göra framställning till Riksdagen. Jag anhåller, att Kammaren icke måtte låta af en varmhjertad framställning förleda sig att nu taga ett förhastadt initiativ, utan öfverlemna åt Kongl. Maj:t att framlägga förslag i ämnet.

Jag yrkar bifall till Utskottets betänkande.

Herr Fröman: För dem af Herrarne, som tagit någon känedom af den embetsberättelse, jag till innevarande Riksdag afgifvit, behöfver jag icke säga, huru varmt jag intresserar mig för denna fråga. Hvad jag dock egentligen der har anfört och som för mig eger det största intresset, är vården om unga *brottslingar*, och jag tror att man, till att börja med, bör inskränka sig till att göra hvad som kan göras för dem. Går man derutöfver och sätter i fråga några anstalter för vanvårdade och kringstrykande unga personer i allmänhet, tror jag, att man kommer in i alltför mycket vidlyftigheter, för att verkligen kunna uträtta något. Hvad som närmast ledertanken på en vårdanstalt för unga brottslingar är det icke sällan här i Stockholm förekommande vidriga skådespelet af hela tjufband minderåriga ynglingar, som stå tillalade inför polisen och rådstufvurätten. Straffar man dessa endast, men ej tager vård om deras uppfostran, skola de ofelbart till största delen komma att befolka fängelserna för framtiden. Jag tror derföre, att det är af stor vigt, att något göres för uppfostran af unga brottslingar. General-direktören för fängelserna, som före mig hade ordet, antydde, att det skulle finnas någon utväg att se till godo detta behof. Jag föreställer mig, att han dermed menade det fängelse, som för närvarande är under inredning vid Göteborg; men det kan blifva fråga, om detta må vara för ändamålet tillräckligt, äfvensom huruvida det kan vara lämpligt, att dessa unga brottslingar skola föras så långa vägar, som nödigt blifver, när,

endast ett sådant fängelse finnes. Det vore nödigt att få sådana inrättningar på flera ställen. Detta om fängelser för unga brottslingar. Det kan vara godt att hafva sådana, men för att åstadkomma någon verksam uppfostran till något bättre, lärer det vara nödigt att på dessa brottslingar användes den metod, som med framgång blifvit försökt t. ex. i Frankrike, hvarom den förste talaren lemnat oss åtskilliga upplysningar.

Hvad särskildt angår den föredragna punkten i utlåtandet, så talar motionären om vanvårdade barns och unga brottslingars förbättring. Detta är ett något allmänt och sväfvande uttryck; men för så vidt det kan tolkas derhän, när det talas om brottslingar, att det syftar på sådana inrättningar, hvilka blifva erforderliga, derest en annan motion, som nu är under handläggning i Lag-Utskottet, skulle vinna framgång, vill jag, för min del, hemställa, om det icke vore tjenligt att återremittera denna punkt till Stats-Utskottet, till dess det visat sig hvilken utgång den i Lag-Utskottet anhängiga frågan erhåller.

Herr Almqvist: Jag vill blott med frånträdande af mitt förra yrkande förena mig med den siste talaren i hans yrkande om återremiss.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande punkten och dels återremiss deraf; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till punkten och då, dervid svarades många Ja jemte några Nej, förklarade sig hafva funnit Ja öfvervägande.

33:dje och 34:de punkterna.

Biföllos.

Sedan Herr Grefven och Talmannen tillkännagifvit, att Herr Statsrådet Wærn anmält sig nu skola på Kongl. Maj:ts nådiga befallning till Kammaren aflemna åtskilliga Kongl. propositioner, framträdde Herr Statsrådet och öfverlemnade till Herr Grefven och Talmannen Kongl. Maj:ts nedannämnde nådiga propositioner till Riksdagen nemligen:

1:o om fastställande af utgiftsstater för postverket, att tillämpas från och med den 1 Januari 1874;

2:o om fastställande af utgiftsstater för telegrafverket, att gälla från och med den 1 Januari 1874;

3:o om meddelande af bestämmelser rörande lönevilkoren vid förenad post- och telegrafanstalt; samt

4:o om afstående till förmån för Utvängstorps socken i Skaraborgs län af kronans rätt till ett danaarf.

De Kongl. propositionerna blefvo härefter föredragna och bordlagda.

Upplästes och godkändes Riksdagens Kanslis förslag dels till Riksdagens underdåniga skrivelser:

N:o 11, angående beräkning af allmänna vägars längd efter hela mil och tiondedels mil, samt om resekostnadsersättnings bestämmande efter samma grund;

N:o 12, angående val af fullmäktige i Riksbanken;

N:o 13, angående val af fullmäktige i Riksgälds-kontoret; dels ock till Riksdagens förordnanden:

N:o 14, för fullmäktige i Riksbanken;

N:o 15, för suppleanter till fullmäktige i Riksbanken;

N:o 16, för fullmäktige i Riksgälds-kontoret;

N:o 17, för suppleanter till fullmäktige i Riksgälds-kontoret;

N:o 18, för styrelseledamöterna vid Riksbankens afdelningskontor i Göteborg, Malmö och Wisby; samt

N:o 19, för suppleanter till styrelseledamöterna vid Riksbankens afdelningskontor i Göteborg, Malmö och Wisby.

Upplästes och godkändes Sammansatta Stats- och Bevillnings-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skivelse N:o 20, angående ändring af 7:de punkten i nådiga Kungörelsen den 21 Oktober 1871 om bevillningsafgiften för spelkort m. m.

Anmäldes och bordlades från nedannämnda Utskott inkomna Memorial och Utlåtanden, nemligen från

Konstitutions-Utskottet:

N:o 10, med förslag om tillägg till 59 § Riksdags-ordningen;

Stats-Utskottet:

N:o 37, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga skivelse med öfverlemnande af förteckningar öfver de för statsverkets räkning utarrenderade egendomar;

N:o 47, i fråga om rättighet för fullmäktige i Riksgälds-kontoret att förfoga öfver lön och arvode för tjänst inom nämnda Kontor, som är eller blifver ledig;

Bevillnings-Utskottet:

N:o 6, angående väckt motion om upphörande af den nu stadgade tullfriheten för varor, som för de Kongl. hofvens räkning införas;

Banko-Utskottet:

N:o 10, med förslag till omröstningsproposition i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut angående användningen af bankovinsten för år 1872;

Lag-Utskottet:

N:o 19, i anledning af väckt motion om åtgärder till befrämjande af en ändamålsenlig skogshushållning;

N:o 20, i anledning af väckt motion om ändring i gällande skiftesstadga;

N:o 21, i anledning af väckt motion, åsyftande närmare bestämmelser rörande exekutiv försäljning af fast egendom; samt

N:o 22, i anledning af återremiss af Lag-Utskottets utlåtande N:o 18, angående väckt motion om tillägg till 5 och 26 §§ i Kongl. förordningen om egors fredande mot skada af annans hemdjur och om stängselskyldighet den 21 December 1857.

Justerades ett protokolls-utdrag för den 7 och denna dag samt två protokolls-utdrag för detta sammanträde.

Kammaren åtskiljdes kl. 2 e. m.

In fidem
O. Brakel.
